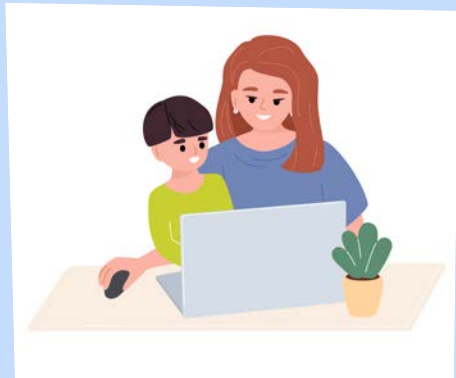

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ПОРАДНИК ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗМІШАНОМУ ФОРМАТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

ВГО «Асоціація працівників
дошкільної освіти»

Схвалено для використання в освітньому процесі
(рішення експертної комісії з дошкільної педагогіки та психології ДНУ
«Інститут модернізації змісту освіти» МОН України від 30.08.2023, протокол № 5)

Порадник розроблено в межах проєкту ЮНІСЕФ «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні», який реалізує ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» за підтримки Міністерства освіти і науки України, Українського інституту розвитку освіти. Думки, висловлені в публікаціях, не обов'язково відображають політику та погляди ЮНІСЕФ.

Порадник входить до комплекту, присвяченого організації освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми старшого дошкільного віку. У ньому зібрано матеріали, які допоможуть фахівцям галузі дошкільної освіти забезпечити безперервність освітнього процесу у змішаному форматі. У пораднику запропоновано орієнтовний зміст освітнього процесу, що містить шість тем, кожна з яких має шість підтем (складників), що з урахуванням адаптаційного періоду відповідає тривалості навчального року для дітей старшого дошкільного віку.

Автори: Ольга Байєр, Наталія Гавриш, Тамара Піроженко, Олексій Рогозянський, Олена Хартман

За загальною науковою редакцією Тамари Піроженко

Редакторки: Ганна Мозирко, Вікторія Третяк, Олена Філоненко

© ЮНІСЕФ, 2023

© ВГО «АПДО», 2023

Зміст

Від авторів	4
Вступ.....	5
Ми — одна команда. Перший спільний крок.....	6
Пріоритетні аспекти організації освітнього процесу у змішаному форматі.....	9
Загальні питання підготовки до навчального року в умовах організації освітнього процесу у змішаному форматі	13
Поради, якими варто скористатися під час провадження освітнього процесу у змішаному форматі	16
Універсальні правила для спілкування з батьками вихованців у чатах (спільнотах)	17
Санітарно-гігієнічні вимоги до використання ІКТ в освітньому процесі та їх безпечність для дітей.....	18
Особливості організації освітнього процесу з використанням комп'ютерів	22
Орієнтовний комплекс вправ з рухової активності	24
Комплекс вправ для очей.....	25
Спільні дії дорослих для організації освітнього процесу у змішаному форматі.....	27
Алгоритм побудови освітнього процесу у змішаному форматі.....	30
Орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі.....	31
Тема «Правила в нашому житті».....	36
Тема «Я серед людей: вчимося спілкуватися»	45
Тема «Дружній світ»	53
Тема «Хочу бути...»	60
Тема «Здоровим бути здорово».....	67
Тема «Я дослідник: спостерігаємо, мислимо критично, досліджуємо, експериментуємо»	74
Літературні тексти до орієнтовного змісту освітнього процесу у змішаному форматі.....	83
Н. Гавриш «Я так хочу»	83
Л. Повх «Ой, не жарти і не сміх».....	83
В. Бірюков «Упертий котик»	83
А. Черниш «Багато і мало»	84
А. Костецький «Імена»	85
Н. Гуркіна «Хіба може бути інакше?»	85

Від авторів

У цьому poradнику ми зібрали матеріали, які допоможуть фахівцям дошкільної галузі забезпечити безперервність освітнього процесу у змішаному форматі. Сподіваємося, що poradник стане вашим помічником і надасть відповіді на низку запитань, а саме:

- коли постає потреба організувати освітній процес у змішаному форматі;
- як оцінити наявні умови та ресурси для організації освітнього процесу у змішаному форматі;
- за якими критеріями проаналізувати власні професійні можливості для здійснення освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного віку;
- із чого розпочинати організацію освітнього процесу у змішаному форматі;
- як налаштувати батьків на продуктивну взаємодію;
- якими будуть перші кроки;
- чому присвятити адаптаційно-діагностичний період;
- які орієнтири освіти та розвитку дитини постають на перше місце;
- як працювати за комплексною освітньою програмою;
- як визначати освітній зміст і передавати його батькам.

До списку відповідей увійдуть і ті, що визначені специфічними обставинами на місцях. Це унеможливує єдине, універсальне рішення, яке завчасно задовольнить потреби освітян та батьків вихованців на 100%. А тому, шановні педагоги, налаштуємо вас сприймати матеріали poradника як орієнтир, основу, приклад, варіант організації безперервного освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми старшого дошкільного віку.

Ми переконані, що ваші знання та досвід будуть для вас острівцем стабільності, а прагнення охопити дітей якісною дошкільною освітою надихатимуть на активні дії.

З повагою
автори poradника

Вступ

Зміни, необхідні для подальшого розвитку української дошкільної освіти, можуть розпочатися з вас! Змішаний формат організації освітнього процесу стимулює розвиток як дітей дошкільного віку, так і дорослих, тобто усіх, хто перебуває в освітньому полі дошкілля, усіх, хто поруч з дитиною.

У зв'язку з цим слушно підкреслити, що реалізація проєкту «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні» базується на ключових поняттях гуманно-особистісної педагогіки, в яких відображається сутність духовного становлення та розвитку дитини, що підростає, сутність труднощів на шляху такого зростання.

Усі ми хочемо бачити розвиток дитини як людини творчої, відкритої до нового, з розвиненим етичним почуттям любові та добра, зі сформованим прагненням до краси. Ми, педагоги, хочемо бачити саме такий результат своїх професійних зусиль. Такі ж очікування висловлюють і батьки до освітянської галузі, незважаючи на страшні випробування, пов'язані з російсько-українською війною. Науково-педагогічна громада намагається зробити все можливе, щоб зберегти найкращі здобутки дошкільної галузі та утвердити позитивні сучасні надбання, інновації.

Дошкільна освіта має величезну кількість методичних скарбів для розв'язання завдань розвитку дитини та набуття нею навченості, вихованості, освіченості. Але соціальні, економічні, екологічні, освітні та інші виклики сьогодення потребують, щоб родини, які прагнуть забезпечити розвиток дитини, дорослі, які опікуються дитинством, використовували нові рішення. Життя прискорює необхідність швидко реагувати на зміни.

Ми — одна команда. Перший спільний крок

Розвиток освіти потребує використання дидактичних форм, методів і прийомів, які зберігатимуть традиційну культуру дитинства із проживанням особистого досвіду через ігрову діяльність, і водночас нових форм взаємодії родин з педагогами, які допомагали б впоратися із сучасними викликами в освіті дітей дошкільного віку.

Найважливіший із викликів — збільшення ролі батьків та їхня участь в освітньому процесі та розвитку дитини. Не менш важливим викликом в організації освітнього процесу є збільшення освітніх функцій вихователя. Він виступає в ролі вихователя для дітей, виконує не тільки відомі та властиві йому педагогічні дії та практики, а й функції вихователя-методиста для батьків: навчає та консультує їх, передає освітні функції, якими потрібно володіти в умовах сімейної / домашньої освіти. Тому і вихователям, і батькам потрібно мати спільну стратегію освітніх дій з дитиною, володіти загальною інформацією про методи та форми роботи, які використовують у змішаному форматі організації освітнього процесу.

Пам'ятаймо, що навчає той, хто поруч з дитиною. Дитина дошкільного віку сама не навчається, оскільки не має досвіду сформованої навчальної діяльності. Специфіка всієї системи розвивальних дій, спрямованих на формування досягнень дитини дошкільного віку (знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, спонукальних мотивів, інтересів, бажань, емоцій та переживань), полягає в тому, що всі її надбання формуються лише під час спільної діяльності з дорослим та однолітками.

Якщо традиційний (очний) формат організації освітнього процесу трансформується у змішаний (в закладі дошкільної освіти та в умовах сімейної / домашньої освіти), то мета та завдання дорослих, які опікуються розвитком дитини, — налагодити систему розподілу розвивальних дій, які були б ефективними та корисними для дитини саме в тих умовах, в яких вона перебуває.

Ваші фахові розвивальні функції як вихователя дітей закріплено в «Національній рамці кваліфікацій». За змішаного формату

освітнього процесу у фахівців закладів дошкільної освіти з'являється нова роль — стати вихователем-методистом для батьків, передати їм необхідні педагогічні знання, навчити певних навичок організації освітнього процесу. Для цього педагогам потрібно створити з батьками команду однодумців з питань освітнього розвитку дитини, ознайомити їх з віковими особливостями розвитку дитини, особливостями організації освіти у змішаному форматі.

«Ми — одна команда!» — перша ознайомлювальна консультація, зустріч із батьками для об'єднання зусиль. За форматом це семінар-тренінг. Його мета — об'єднати вихователів і батьків дітей задля створення освітнього простору, в якому дитина розвиватиметься. А також — пояснити батькам, що освітній результат — розвиток дитини — є відкритим, прозорим і залежить від спільних зусиль дорослих.

Маркером того, що перша зустріч дорослих була успішною, є те, що кожен її учасник розуміє суть організації освітнього процесу у змішаному форматі та власну роль у ньому.

Орієнтовний алгоритм першої зустрічі педагога з батьками

- 1.** Познайтися, оголосити мету зустрічі.
- 2.** Провести анкетування батьків, щоб з'ясувати їхні очікування щодо освітнього процесу, результатів освіти дитини, способів комунікації з педагогом, змісту освітнього процесу в умовах сімейного освітнього процесу. Анкетування можна провести завчасно, а під час семінару-тренінгу озвучити його результати. Важливо підкреслити, що рішення, наприклад, вибір каналу комунікації, ухвалюватимете колегіально.
- 3.** Обговорити предмет зустрічі (проблему / виклик): як побудувати взаємодію між батьками (родами) та вихователями, щоб забезпечити дитині безперервність освітнього процесу у тих випадках, коли такі непередбачувані події, як війна, окупація, стихійне лихо, епідеміологічна ситуація тощо спричиняють необхідність працювати у змішаному форматі.
- 4.** З'ясувати, яких знань і навичок слід набути батькам, який мінімум обладнання (пристрої, інтернет, канцелярське приладдя

тощо) необхідний, щоб дитина отримала якісний результат за змішаного формату освітнього процесу.

5. Пояснити, як саме буде організовано освітній процес у змішаному форматі (графік та місце очних зустрічей з дітьми, графік зустрічей з дітьми онлайн, терміни виконання завдань, обмін інформацією щодо освітніх досягнень дитини між батьками та вихователем, підтримка зв'язків у дитячій спільноті).

6. Визначити орієнтовний розклад активностей (занять) для дітей. Орієнтуйтеся на специфічно дитячі види діяльності (комунікативна, здоров'язбережувальна, рухова, пізнавально-дослідницька, мовленнєва, ігрова, господарсько-побутова, художньо-естетична). Розподілити види діяльності дитини: які найприйнятніші для освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, а які для сімейного виховання.

7. Визначити ролі дорослих в освітньому процесі в умовах змішаного формату:

- педагог — вихователь для дітей дошкільного віку;
- педагог — вихователь-методист, консультант для батьків (родин);
- батьки (родина) — вихователі для дитини;
- батьки (родина) — партнери, педагогічна команда для педагога.

8. Домовитися про способи та правила віддаленої комунікації в спільнотах дітей і батьків.

9. Рефлексія: обговорити план спільних дій на найближчий час.

10. Мотивувальна настанова: «Ми об'єднуємо зусилля заради дітей. Тож будьмо одне до одного добрими, чуйними, терплячими та підтримуймо одне одного. Застосовуймо практику маленьких кроків. Ми — команда!».

Пріоритетні аспекти організації освітнього процесу у змішаному форматі

Пріоритетом в організації освітнього процесу у змішаному форматі є емоційний добробут і психічне здоров'я дітей.

Емоційний добробут — це психічний стан максимального емоційного комфорту в природному та соціальному середовищі.

Емоційний добробут дитини базується на:

- відчутті безпеки;
- відчутті належності до родини та соціальної групи однолітків;
- емоційно забарвленому спілкуванні, яке спирається на почуття та емоції його учасників — дітей і дорослих.

Від емоційного добробуту залежить психічне здоров'я людини.

Психічне здоров'я — стан добробуту, в якому людина може реалізовувати свій потенціал, справлятися з життєвими стресами, плідно працювати, робити внесок у життя своєї спільноти.

На жаль, під час війни багато родин з дітьми пережили важкі життєві події, стани і негативний вплив різних стресорів: звуки повітряної тривоги, перебування в укритті, пожежі, вибухи, руйнування, переїзд в інші населені пункти, розлука з рідними, друзями, улюбленими іграшками, тваринами тощо. Негативний емоційний стан і тривога заважають нормальному функціонуванню пізнавальної сфери дитини, її соціальній взаємодії з однолітками та дорослими, впливають на її психічне здоров'я.

Проте життєві труднощі, стресові ситуації та кризові травми, які пережила людина, можуть формувати сильні сторони її характеру, кристалізувати ціннісні орієнтації та сенс життя, розвивати життєстійкість, сприяти дорослішанню.

Отже, діти й дорослі потребують сьогодні психосоціальної підтримки. Педагоги закладів освіти мають її надавати. Це сприятиме емоційному добробуту дитини та дасть змогу запобігти виникненню у неї психічних розладів. Психосоціальна підтримка базується на тому, що психіка людини має здатність відновлюватися після стресових ситуацій, а педагоги — сприятимуть збереженню психічного здоров'я дітей.

Щоб реалізувати зазначене вище, потрібно створити в закладі освіти психологічно безпечне й комфортне середовище. Це дасть змогу відновити базове відчуття безпеки, стабільності. Тому педагогам слід звертати увагу на емоційний стан дітей під час взаємодії з ними.

Також потрібно передбачити можливість організації з дітьми всіх видів специфічно дитячої діяльності в освітньому просторі закладу освіти, а особливо гри, яка допомагає прожити негативний досвід травмівних подій. Ігрова діяльність — терапевтична для дітей дошкільного віку. Вона допомагає налаштувати процес навчання дітей і розвинути здатність справлятися з життєвими труднощами.

Педагоги повинні розумітися на тому, на що саме необхідно звертати увагу у поведінці та емоційному стані дітей, щоб за потреби поради батькам вчасно звернутися до інших фахівців (практичного психолога, сімейного лікаря, психотерапевта).

Слід пам'ятати, що будь-які реакції дітей на складні життєві ситуації — це нормальна (адекватна, типова) реакція на ненормальні обставини. Тому не слід вважати дітей і дорослих, які проявляють різні реакції після стресу, слабкими й хворими, але надати допомогу вчасно дуже важливо.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я певні симптоми та реакції є типовими проявами реакції на стрес у дітей дошкільного віку (табл.).

Поведінкові прояви реакції на стрес у дітей

Вік, роки	Симптоми та реакції
0—3	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення потреби перебувати на руках у дорослого; • регрес у поведінці (поведінка, властива дитині більш раннього віку); • зміни у режимі дня (сон, харчування); • підвищена дратливість; • гіперактивність; • підвищений рівень тривожності; • збільшення потреби в увазі; • плаксивість
3—7	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення потреби перебувати на руках у дорослого; • регрес у поведінці (поведінка, властива дитині більш раннього віку); • зміни в режимі дня (сон, харчування); • підвищена дратливість; • зниження уваги; • млявість або гіперактивність; • відсутність бажання гратися; • прагнення все контролювати; • небажання говорити; • часті прояви стурбованості та занепокоєння

Відповідно до цих реакцій треба фіксувати в щоденнику вихователя прояви стресового стану дитини й ухвалювати рішення про звернення до інших фахівців.

Під час спостережень за реакціями дітей на стрес звертайте увагу на такі характеристики стресової реакції:

- **амплітуда** — що сильніше виражена реакція, то сильніша травма;
- **звичність поведінки** — чи поводитися дитина так само, як у нормальній ситуації;
- **культурно-етнічні особливості реагування в сім'ї** — наприклад, підвищена емоційність може бути характерною рисою спілкування;

- **особливості індивідуального та/або вікового розвитку** — наприклад, плаксивість або імпульсивність можуть бути індивідуальними особливостями дитини;
- **частота й тривалість** — скільки разів на день проявляється симптом, скільки таких днів припадає на тиждень.

Якщо симптом чи реакція проявляються один-три рази кожного дня, і таких днів три-п'ять у тижні, то можна стверджувати, що в дитини стресовий стан.

Якщо ви зафіксували стійкі, сильно виражені стресові реакції, обов'язково зверніть на це увагу батьків дитини, адміністрації та практичного психолога закладу освіти.

Загальні питання підготовки до навчального року в умовах організації освітнього процесу у змішаному форматі

Під час організації освітнього процесу у змішаному форматі передусім слід врахувати ті обставини, що його спричинили. Окреслити особливості освітньої діяльності у змішаному форматі слід під час підготовки до навчального року, а саме:

- 1)** вибрати освітню комплексну програму, за якою працюватиме група / заклад;
- 2)** вибрати (за бажанням / запитом / потребою) парціальну програму, за якою працюватиме група / заклад;
- 3)** скласти плани роботи закладу та групи, узгодити їх між собою, а також із завданням парціальної програми, якщо її обрали.

Далі оцінити, чи можливо організувати освітній процес у звичайному (очному) режимі. На перше місце з-поміж усіх критеріїв оцінювання поставити такі:

- безпекові умови;
- стан приміщення;
- наявність укриття;
- можливість усіх підрозділів закладу освіти працювати у штатному режимі.

Залежно від результатів оцінювання за цими критеріями, передбачити долю віддаленої взаємодії з дітьми та їхніми батьками (родинами).

Далі потрібно з'ясувати, чи готова педагогічна команда здійснювати освітній процес у змішаному форматі (мотивація, навички володіння ІКТ, готовність працювати в умовах, що постійно змінюються). Будьте об'єктивними, спирайтеся на вже

сформований досвід, орієнтуйтеся на кращі практики, окреслюйте перспективи розвитку та вдосконалення.

Організувати освітній процес з дітьми старшого дошкільного віку у змішаному форматі без активного включення в цей процес батьків (родини) неможливо. Тому наступним кроком у підготовці до навчального року буде налагодження взаємодії з батьками. Для цього:

- 1)** поінформуйте батьків, що заклад дошкільної освіти продовжує / відновлює свою роботу та планує організувати освітній процес у змішаному форматі;
- 2)** донесіть батькам важливість забезпечення безперервності освітнього процесу для дітей старшого дошкільного віку;
- 3)** поясніть, що ви потребуватимете їхньої допомоги в організації освітнього процесу у змішаному форматі, окресліть основні очікування;
- 4)** попросіть батьків визначитися, чи готові вони включитися в цей процес, враховуючи необхідність забезпечити для дитини пристрій (смартфон / планшет / комп'ютер) та інтернет;
- 5)** поясніть, що обов'язково проведете підготовчу роботу: навчите їх користуватися різними програмами, сервісами, платформами.

Дайте батькам час на роздуми. Під час індивідуальних консультацій надайте їм більше інформації:

- як буде організовано освітній процес;
- про важливість здобуття дитиною 6-го та 7-го років життя дошкільної освіти;
- про очікуваний результат.

Не зайве нагадати, що потрібно формувати в дитини готовність навчатися у школі.

Передбачте способи обміну результатами продуктивних і творчих форм роботи між дітьми (віртуальні виставки, відеоогляди, презентації тощо). Відгук, схвалення, емоційне заохочення, підтримка — дуже важливі для дітей.

Не забудьте отримати письмову згоду / дозвіл від батьків на використання фото- та відеоматеріалів за участі дитини в публіках різного типу (сайт закладу освіти, сторінка в соцмережі тощо).

Для ефективної дистанційної (віддаленої) комунікації з батьками створіть чат або канал у месенджері чи соціальній мережі. Правила, які сприятимуть конструктивному спілкуванню у батьківських чатах (спільнотах), наведено на **с. 17**.

Так отримаєте те, на що зможете спиратися, для організації освітнього процесу у змішаному форматі. Заручитися підтримкою батьків — найважливіше завдання, яке потрібно виконати, враховуючи професійний та особистісний потенціал вихователів, їхнє прагнення робити свою справу якнайкраще. У пам'ятці, що на **с. 16** наведено поради, якими варто скористатися під час провадження освітнього процесу у змішаному форматі.

Поради, якими варто скористатися під час провадження освітнього процесу у змішаному форматі

Зберігайте спокій, не засмучуйтеся, спокійно перерозподіліть підготовлені матеріали на наступний раз. Під час освітнього процесу у змішаному форматі непередбачувані зовнішні обставини (тобто ті, які не залежать від вас) можуть завадити здійснити заплановане.

Будьте готові, що батьки ставитимуть вам більше запитань, ніж ви очікуєте. Інколи такі, що не стосуються освітнього процесу. Сприймайте це позитивно, як ознаку довіри та визнання вашого авторитету. Не намагайтеся бути «експертом з усіх питань». Спокійно відповідайте: «Мені треба уточнити», «Я маю порадитися», «Я не знаю, але знаю у кого запитати. Дізнаюся та повідомлю вам», «Дуже добре, що ви звернули на це увагу. Я маю подумати. Дайте мені деякий час» тощо.

Дбайте про себе. Тримайте емоційну рівновагу. Не намагайтеся зробити все самостійно. Співпрацюйте в парі зі своїм напарником(-цею), вихователем-методистом та іншими фахівцями. Вчасно повідомляйте, коли вам потрібна допомога, а також допомагайте тим, кому вона потрібна.

Універсальні правила для спілкування з батьками вихованців у чатах (спільнотах)

- Обліковий запис учасника чату обов'язково повинен містити його ім'я та прізвище.
- Чат призначений для робочого спілкування батьків вихованців з педагогами. Тому сторонню інформацію (вітання зі святами, реклама, неперевірена інформація, чутки про дітей, родину і педагогів) публікувати у чаті заборонено.
- Можна публікувати в чаті корисну для всіх інформацію.
- Індивідуальні запитання до учасників чату потрібно писати у приват.
- Бути ввічливими. Не критикувати думки інших учасників чату. Водночас не соромитися висловити власну думку.
- Цінувати час інших учасників. Під час обговорення питань писати коротко й по суті.
- Не писати в чат раніше 8:00 та пізніше 21:00.
- Щоб погодитися з тою чи тою пропозицією, достатньо поставити вподобайку на повідомлення. Не потрібно писати «Ок» або «Згоден(-на)».
- Стежити, щоб власні повідомлення були грамотними, відповідали соціальним і моральним нормам.

Санітарно-гігієнічні вимоги до використання ІКТ в освітньому процесі та їх безпечність для дітей

У сучасних умовах є вимушена потреба використовувати інформаційно-комунікаційні (ІКТ) і цифрові технології для продовження надання безперервної освіти дитині дошкільного віку під час дистанційного та змішаного формату освітнього процесу в умовах воєнного стану (у разі призупинення очної форми організації освітнього процесу в ЗДО у зв'язку з окупацією територій, на яких розташовані ЗДО, і руйнуванням інфраструктури або будівлі ЗДО, а також у випадках переміщення дитини з родиною або особами, що їх замінюють, у безпечні регіони України та за кордон тощо).

Відповідно до варіативного складника Базового компонента дошкільної освіти (БКДО) діти старшого дошкільного віку можуть отримувати освітні послуги з формування інформаційно-комунікаційних навичок, зокрема і в домашніх умовах. Тож необхідно створити умови для безпечного використання ІКТ та захисту дітей від їх негативного впливу.

У сучасних умовах та відповідно до варіативного складника БКДО сформувати в дітей інформаційно-комунікаційні навички допоможе:

- відповідальне й помірне використання комп'ютера в освітньому процесі;
- добір і створення ігрових і пізнавальних програм для навчання дитини, для розвитку вміння свідомо обирати спосіб дії, спрямований на розв'язання завдання;
- ознайомлення дитини під час проведення занять у дистанційній та змішаній формі організації освітнього процесу з можливостями ІКТ;
- створення сприятливих умов для формування цифрової компетентності;

- пояснення дитині правил поведінки за комп'ютером, роз'яснення про небезпеки і правила поводження в інтернеті.

Розглянемо ці позиції з огляду на необхідність створити безпечні умови та дотриматися санітарно-гігієнічних вимог, визначених нормативно-правовими актами.

Інформаційна безпека — це стан, коли немає ризику, пов'язаного з тим, що інформація, зокрема поширювана в інтернеті, завдасть шкоди здоров'ю, а також фізичному, психічному, духовному та моральному розвитку дитини. Таку захищеність дитині повинна забезпечити насамперед держава, а також сім'я і заклад дошкільної освіти як перші та найважливіші інститути соціалізації.

Змістом державної політики України у сфері захисту суспільної моралі є створення необхідних правових, економічних та організаційних умов, які сприяють реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному стану населення.

З метою реалізації та додержання вимог чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі, обігу продукції та видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру, продукції, що містить пропаганду культу насильства, жорстокості та порнографії, створено Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі. Щоб запобігти доступу дітей та молоді до заборонених інформаційних ресурсів, розроблено пам'ятку для батьків [«Діти, інтернет, мобільний зв'язок»](#). Ознайомте з нею батьків.

Санітарно-гігієнічні вимоги — фізична безпека та створення умов для запобігання можливого негативного впливу технічних приладів на здоров'я.

Під час організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти з використанням електронних технічних засобів навчання (ТЗН) педагогам потрібно знати:

1) вимоги до обладнання в закладі освіти кабінетів для занять за комп'ютерами, а саме такі:

- навчальні приміщення, призначені для роботи з комп'ютерами, повинні мати природне та штучне освітлення. Штучне освітлення у приміщеннях повинно здійснюватися системою загального освітлення. Норми освітленості на робочих місцях повинні відповідати вимогам: на екрані — не менше 200 лк; на клавіатурі, робочому столі — не менш 400 лк. Заборонено підвищувати рівень освітленості на робочому місці та на екрані комп'ютера більше ніж на 600 лк;
- поверхня підлоги повинна мати антистатичне покриття та бути зручною для вологого прибирання;
- для виконання практичної частини навчального заняття дозволено обладнувати кожне робоче місце здобувача освіти персональним комп'ютером форм-фактора десктоп у такому складі: монітор, системний блок, відокремлена клавіатура, відокремлений маніпулятор типу «миша», стіл, стілець (крісло). Дозволяється використання моніторів (екранів) з діагоналлю не менш 38,1 см (15 дюймів);

2) вимоги до комп'ютерного обладнання, яким комплектуються навчальні приміщення, призначені для роботи з комп'ютерами визначені у [Типовому переліку](#) комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженому наказом МОН України від 02.11.2017 № 1440, а саме такі:

- допускається співвідношення сторін відеомонітора (екрану) 3:4 та використання сучасних моделей відеомоніторів (екранів) (рідкокристалічний, плазмовий тощо). Відеомонітор (екран) повинен знаходитись на відстані 1,5 діагоналі екрану від очей так, щоб його верхня половина знаходилась на рівні очей дитини. Ширина і глибина робочої поверхні робочого столу повинна забезпечувати виконання дитиною операцій в межах зони досяжності — шириною та глибиною не менше 0,50 м;

- при встановленні у закладі дошкільної освіти комп'ютерних мереж електромагнітне випромінювання в усіх приміщеннях не повинно перевищувати граничнодопустимі рівні відповідно до [Державних санітарних норм і правил](#) захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань, затверджених наказом МОЗ України від 01.08.1996 № 239;
- заборонено використовувати у закладах освіти відеомонітори (екрани), сконструйовані на телевізійних електронно-променевих трубках;
- проводи чи інші провідники, через які подається електричний струм в комп'ютерній техніці, повинні бути надійно ізольовані та механічно захищені, щоб запобігти ураженню електричним струмом учасників освітнього процесу;
- не дозволяється одночасна робота за одним комп'ютером двох і більше дітей незалежно від їхнього віку;
- медичними протипоказаннями до занять дітей із комп'ютером є: аномалія рефракції, некорегована міопія або гіперметропія, некорегована косоокість, епілепсія;
- використання друкувальних та (або) копіювальних пристроїв у навчальних приміщеннях дозволяється за відсутності у них дітей та по завершенню навчальних занять. Після використання цих пристроїв приміщення необхідно провітрити.

На [с. 22](#) наведено рекомендації щодо організації освітнього процесу з використанням комп'ютерів.

Особливості організації освітнього процесу з використанням комп'ютерів

Заняття з використанням комп'ютерів проводьте для дітей старшого дошкільного віку двічі на тиждень, не більше одного разу протягом дня.

Безперервна тривалість роботи за комп'ютером дітей старшого дошкільного віку не повинна перевищувати 15 хв. Для дітей з хронічними захворюваннями; які часто хворіють; після перенесених захворювань (протягом двох тижнів); з порушеннями зору тривалість занять за комп'ютером зменшується до 5—7 хв.

Заняття проводьте у формі спеціальних вправ, ігор дидактичного характеру. Після занять проведіть із дітьми зорову гімнастику.

На **с. 24—26** наведено орієнтовний комплекс вправ з рухової активності та комплекс вправ для очей. Використовуйте його як орієнтир для створення ігрових вправ з дітьми дошкільного віку.

Для роботи з комп'ютером необхідно забезпечити раціональну організацію робочого місця:

- меблі повинні відповідати зросту дитини;
- верхня горизонталь екрана відеомонітора повинна бути на рівні очей, відстань від очей до екрана — не менше 50 см.

Заборонено використовувати нетбуки, ноутбуки та подібну комп'ютерну техніку, де клавіатура конструктивно не може бути відокремлена від монітора.

Перегляди розважальні телепередачі, мультфільми для дітей дошкільного віку можна не частіше одного разу на день.

Тривалість не повинна перевищувати 20 хв на день для дітей 3—4 років і 30 хв для дітей 5—6 років.

У різновікових групах тривалість навчальних занять необхідно диференціювати залежно від віку дитини. Заняття, які потребують підвищеної пізнавальної активності, проводьте переважно в першу половину дня та у дні з високою працездатністю (вівторок, середа). Поєднуйте та чергуйте їх із заняттями з музики, фізичного виховання, ритміки.

У розпорядку дня дітей дошкільного віку не менше чотирьох годин відводьте на діяльність, не пов'язану з навчальним навантаженням.

Щоб запобігти навчальному перевантаженню дітей раннього та дошкільного віку, дотримуйтеся [Гранично допустимого навчального навантаження](#) на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності, затвердженого наказом МОН України від 20.04.2015 № 446.

Не вимагайте від дітей виконувати домашні завдання.

Гімнастика для очей

- 1.** Швидко покліпати очима, відтак заплющити їх і посидіти спокійно, повільно рахуючи до п'яти. Повторити 4—5 разів.
- 2.** Міцно заплющити очі (рахуючи до трьох), розплющити очі та подивитися вдалечінь, рахуючи до п'яти. Повторити 4—5 разів.
- 3.** Витягнути праву руку вперед. Стежити очима, не повертаючи голови, за повільними рухами вліво і вправо, вгору і вниз вказівного пальця витягнутої руки. Повторити 4—5 разів.
- 4.** Подивитися на вказівний палець витягнутої руки на рахунок 1—4, потім перенести погляд вдалечінь на рахунок 1—6. Повторити 4—5 разів.
- 5.** У середньому темпі проробити 3—4 кругових рухів очима в правий бік, стільки ж у лівий бік. Розслабивши очні м'язи, подивитися вдалечінь на рахунок 1—6. Повторити 1—2 рази.

Примітка. Комплекс вправ наведено відповідно до додатка 3 до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ від 25.09.2020 № 2205.

Орієнтовний комплекс вправ з рухової активності

Для покращення мозкового кровообігу

1. Вихідне положення (в. п.): сидячи на стільці. Темп повільний.

1—2 — відвести голову назад і плавно нахилити назад;

3—4 — голову нахилити вперед, плечі не піднімати.

Повторити 4—6 разів.

2. В. п.: сидячи, руки на поясі. Темп повільний.

1 — поворот голови направо;

2 — в. п.;

3 — поворот голови наліво;

4 — в. п.

Повторити 6—8 разів.

3. В. п.: стоячи або сидячи, руки на поясі. Темп повільний.

1 — махом ліву руку занести через праве плече, голову повернути наліво;

2 — в. п.;

3—4 — теж правою рукою.

Повторити 4—6 разів.

Для зняття втоми з плечового поясу та рук

1. В. п.: стоячи або сидячи, руки на поясі. Темп середній.

1 — праву руку вперед, ліву вгору;

2 — перемінити положення рук.

Повторити 3 або 4 рази, потім розслаблено опустити вниз і потрясти кистями, голову нахилити вперед.

2. В. п.: стоячи або сидячи, кисті тильним боком на поясі. Темп повільний.

1—2 — звести лікті вперед, голову нахилити вперед;

3—4 — лікті назад, прогнутися.

Повторити 6—8 разів, потім руки вниз і потрясти розслаблено.

3. В. п.: сидючи, руки вгору. Темп середній.

1 — зжати кисті в кулаки;

2 — розжати кисті.

Повторити 6—8 разів, потім руки розслаблено опустити вниз і потрясти кистями.

Для зняття втоми з тулуба

1. В. п.: стійка ноги нарізно, руки за голову. Темп середній.

1 — різко повернути таз направо;

2 — різко повернути таз наліво.

Під час поворотів плечовий пояс має бути нерухомим. Повторити 6—8 разів.

2. В. п.: стійка ноги нарізно, руки за голову.

1—3 — кругові рухи тазом в один бік;

4—6 — те саме в інший бік;

7—8 — руки вниз і розслаблено потрясти кистями.

Повторити 4—6 разів.

3. В. п.: стійка ноги нарізно. Темп середній.

1—2 — нахил вперед, права рука сковзає вздовж ноги вниз, ліва, згинаючись, вздовж тіла вгору;

3—4 — в. п.;

5—8 — те саме в інший бік.

Повторити 6—8 разів.

Спільні дії дорослих для організації освітнього процесу у змішаному форматі

Спільні дії вихователя — батьків — дитини за змішаного формату освітнього процесу є циклом педагогічної взаємодії, мета якої скласти маршрут освітнього процесу з дитиною в закладі освіти та вдома. Вихователі, батьки спрямовують зусилля на створення освітнього простору, в якому дитина збагачує досвід і проявляє активність через різні види діяльності.

Спільні зусилля педагогів і батьків спрямовані на збільшення / укріплення довіри та соціальних зв'язків між ними, а також між дітьми та між дітьми й дорослими. Розширення досвіду взаємодії дитини зі світом — від найближчого родинного оточення до середовища закладу освіти, вулиці, міста, рідного краю до уявлень про широкий світ — виступає щоденною практикою збагачення освітнього простору, в якому дитина проявляє свою активність і самореалізацію. Освітній процес у закладі освіти та освітній процес у родині — єдиний процес, в якому дитина збагачує досвід спілкування з дорослими та однолітками, досвід пізнання світу, досвід творчої самореалізації.

На етапі дошкільного дитинства активно формуються різні специфічно дитячі види діяльності, під час яких відбувається фізичний, емоційний, інтелектуальний, вольовий розвиток дитини. Серед них найважливішими є:

- ігрова;
- пізнавально-дослідницька;
- господарсько-побутова — самообслуговування, праця у природі, праця в побуті;
- рухова та здоров'язбережувальна — культурно-гігієнічні процедури та загартування, спорт;

- мистецька — образотворча, зокрема малювання, ліплення, конструювання, аплікація, та музична, а саме: співи, гра на музичних інструментах, танці / хореографія;
- комунікативна — з однолітками та дорослими.

Педагогічна взаємодія вихователів і батьків передбачає, що потрібно визначити, які види діяльності з дітьми доречніше проводити вихователю в закладі освіти, а які — вдома.

Наприклад, у закладі освіти важливим для дітей є досвід спілкування з однолітками, організація пізнавально-дослідницької, мовленнєвої, музичної діяльності з педагогом-фахівцем.

Доречними та корисними для дитини в умовах сімейної / домашньої освіти будуть господарсько-побутові справи, малювання, співи, здоров'язберезувальна діяльність тощо.

Модель циклу педагогічної взаємодії дорослих з дитиною у змішаному форматі освітнього процесу містить чотири взаємопов'язані розвивальні ситуації (чотири блоки), які потребують визначення змісту та способу / методу дій як для педагога, так і для батьків:

- вихователь — дитина, де педагог виконує функції вихователя дітей;
- вихователь — батьки, де педагог виконує функції вихователя-методиста для дорослих (батьків).
- батьки — дитина, де батьки виконують функції педагога.
- батьки — вихователь, де дорослі, виконуючи педагогічні функції, обмінюються конструктивним досвідом організації освіти дітей, визначають проблемні питання, знаходять спільні ефективні рішення.

Як показує практика, послідовність створення розвивальних ситуацій у безперервному освітньому процесі змішаного навчання може бути іншою:

- вихователь — батьки, де педагог виконує функції вихователя-методиста для дорослих (батьків) і визначає стратегію, мету, завдання спільних дій освітньої роботи на період циклу педагогічної взаємодії дорослих.

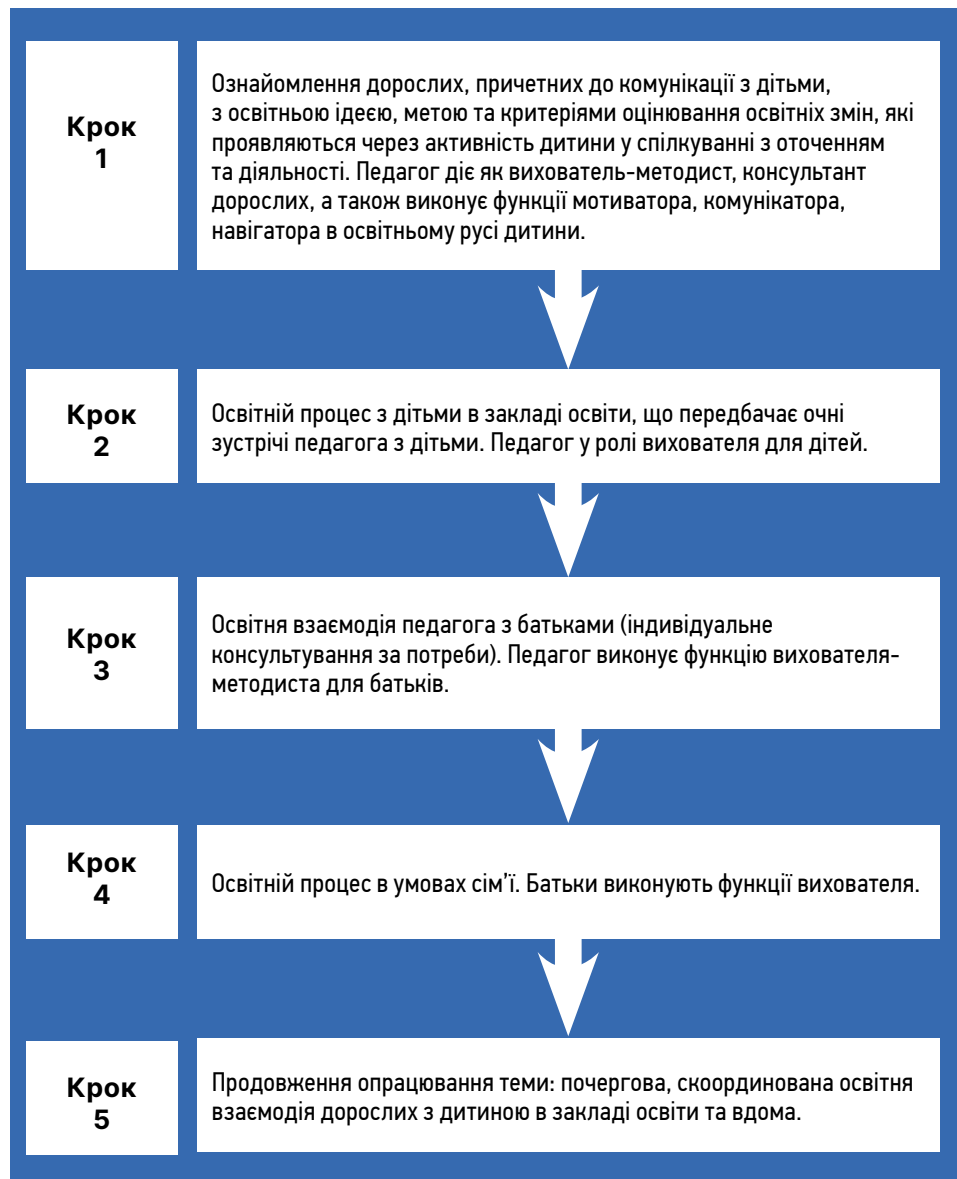
- вихователь — дитина, де педагог виконує функції вихователя дітей і реалізує свій план проведення освітньої роботи в закладі освіти.
- батьки — дитина, де батьки виконують функції педагога, організовуючи освітній процес вдома.
- батьки — вихователь, де дорослі, виконуючи педагогічні функції, обмінюються конструктивним досвідом організації освіти дітей, визначають проблемні питання, знаходять спільні ефективні рішення, планують наступний тематичний етап спільної роботи з дітьми.

Під час змішаного формату освітнього процесу дорослим (вихователю і батькам) важливо обмінюватися інформацією щодо особливостей перебігу освітнього процесу та освітніх досягнень дитини. Це може бути така інформація:

- вдалося чи ні виконати завдання, рівень його складності;
- чи потребувала дитина допомоги дорослого (усних підказок, зразка, використання техніки «рука в руці» тощо);
- технічні можливості виконання завдання (доступність обладнання, матеріалів тощо);
- емоційний відгук дитини про отриманий результат.

На **с. 30** наведено алгоритм побудови освітнього процесу у змішаному форматі.

Алгоритм побудови освітнього процесу у змішаному форматі

Орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі

Головна ідея організації освітнього процесу у змішаному форматі полягає у забезпеченні безперервності освітнього процесу для дітей, який за об'єктивних обставин не можна здійснювати у звичному форматі. Визначимо основні пріоритети в організації освітнього процесу у змішаному форматі.

Незалежно від умов, у яких відбувається освітній процес, він має забезпечувати ефективне й радісне проживання дитиною різних видів активностей, адже саме це допоможе їй набути всіх необхідних для подальшої освіти знань, умінь, навичок, життєвих компетентностей.

Сучасний освітній процес має бути не спрощеним, однолінійним, а множинним, багатовимірним, має привчати дітей ухвалювати рішення та ефективно діяти в умовах швидкозмінного життя.

Освітня діяльність у різних її формах і проявах має бути осмисленою дітьми (з розумінням того, що і для чого я роблю). Особливу увагу дорослі мають приділити мотивації, цілеспрямованості дітей як партнерів у спільно розподіленій діяльності, а не розглядати їх лише об'єктами педагогічного впливу. Педагог і батьки мають виховувати дитину, спираючись на гідність і повагу, а не лише на покірність і тиск.

Враховуючи, що сучасні складні обставини суспільного життя утруднюють процес формування у дітей навичок взаємодії з однолітками, дорослі мають зробити все для підтримки ровесницьких стосунків дітей у співбуттєвому просторі як важливому чиннику їх соціалізації. Вихователь має створювати умови та різні формати об'єднання дітей для спільних дій.

Освітній процес має надавати дошкільникам можливість набувати безцінного розвивального досвіду участі в різних видах діяльності з урахуванням їхніх інтересів, здібностей і талантів та здатності швидко переключатися з одного виду на інший.

Визначаючи завдання будь-якої діяльності, необхідно спрямовувати зусилля не стільки на накопичення та запам'ятовування інформації, скільки на здатність аналізувати та розуміти одержану інформацію та на формування умінь використовувати знання у різних ситуаціях буття. Вирішення цього завдання стає можливим лише в умовах пріоритетності малих (індивідуальних і підгрупових) форм попри домінування загальногрупових способів організації дітей. Важливо, щоб протягом дня діти мали можливість не лише брати участь в організованих педагогом формах освітньої діяльності, а й самовизначатися в різних видах активності, діючи в малих об'єднаннях.

Отже, закономірно виникають такі запитання:

- Як здійснити освітній процес у змішаному форматі?
- Які форми роботи брати за основу?
- Що можна доручити батькам в реалізації освітніх завдань?

Завжди значно легше діяти, коли є орієнтир (зразок) на основі якого можна розгорнути, урізноманітнити, розширити, поглибити свою роботу. Як пораду ми розробили орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми старшого дошкільного віку. Ми уявили та сформулювали такі вихідні умови:

- заклад дошкільної освіти не може працювати у штатному режимі;
- потрібно організувати освітній процес у змішаному форматі;
- підготовчі етапи проведено;
- є можливість працювати з дітьми на тиждень 2—3 дні очно та 2—3 дні віддалено (онлайн та офлайн).

Орієнтовний зміст освітнього процесу сформований за тематичним принципом. Запропоновані теми достатньо універсальні, тобто сформульовані так, щоб їх узагальнений зміст охоплював різні сторони розвитку, освіти та виховання дитини дошкільного віку. Це дасть вам змогу забезпечити реалізацію принципу інтеграції змісту дошкільної освіти. Крім того, універсальна тематика орієнтовного змісту освітнього процесу надає можливість легко «прив'язати» його до власного (підготовленого відповідно до

обраної закладом освіти комплексної освітньої програми), повністю чи частково використовуючи подані пропозиції.

Орієнтовний зміст освітнього процесу містить шість великих тем, кожна з яких має шість підтем (складників), що з урахуванням адаптаційного періоду відповідає тривалості навчального року для дітей старшого дошкільного віку.

Навчальний рік розпочинається з адаптаційно-діагностичного періоду. У старших групах закладів дошкільної освіти рекомендовано відводити на нього не менше двох тижнів. Цей час надається для того, щоб діти призвичаїлися до ритму, режиму та правил роботи в групі після літнього оздоровчого періоду.

За змішаного формату освітнього процесу слід виконати такі додаткові завдання:

- провести для батьків демонстрацію платформ та програм, що обрали для віддаленої взаємодії;
- надати батькам доступ до джерел інформації, де можна додатково подивитися огляди, пройти навчання для використання цих платформ і програм;
- опрацювати правила спілкування під час віддаленої взаємодії;
- протестувати кілька разів разом з батьками та дітьми обрані для віддаленої взаємодії платформи та програми, щоб сформулювати злагожденість дій;
- виробити спільний алгоритм дій на випадок повітряної тривоги під час роботи онлайн (прямий ефір у завчасно визначений день та час).

Враховуючи ступінь впливу виконання додаткових завдань на якість подальшої освітньої взаємодії, радимо вам не поспішати і, за потреби, продовжити тривалість адаптаційно-діагностичного періоду до чотирьох тижнів. Після успішного виконання цих завдань, приступаємо до роботи за темами.

Послідовність опрацювання тем можна змінювати. До кожної теми подано ідею, що висвітлює її головну думку, спрямування; пояснює смислове навантаження всієї подальшої освітньої роботи.

Складники теми висвітлюють логіку послідовного опрацювання теми.

Тривалість опрацювання теми така: шість складників (підтем) дорівнює шістьом тижням.

Враховуючи наведений вище темпоритм зустрічей з дітьми, до кожної підтеми подано дві-три активності. Ці активності (вправи, ігри, завдання, заняття, бесіди, спрямовані на пошук рішень проблемних ситуаціях, художньо-творчі завдання тощо) є основою для інтеграції інших видів діяльності дитини. Керує цим процесом вихователь.

Отже, шукайте у своєму плануванні зміст, який співвідноситься з наступною тематикою. У *Таблиці* наведено перелік тем, ідей і складників:

Тема	Ідея	Складники
Правила в нашому житті	Правило — вимога для виконання якихось умов (норма поведінки) всіма учасниками якої-небудь дії, за виконання якого передбачено заохочення, а за невиконання — покарання. Важливо зрозуміти та засвоїти поняття «можна», «не можна», «треба». Коли правила працюють (їх дотримуються всі), відчуваєшся комфортно	1. Правила безпеки. 2. Головні правила родини. 3. Правила на заняттях. 4. Гра за правилами. 5. Правила поведінки за столом. 6. Правила поведінки у громадських місцях
Я серед людей: вчимося спілкуватися	Спілкування і взаємодія — обмін інформацією у будь-якій формі між суб'єктами чи об'єктами спільних дій. Важливо навчитися спілкуватися дружньо. У кожного свій характер, настрої та вподобання. Спілкуватися — означає ділитися (подіями, настроєм, новинами), діяти разом (гуляти, грати, подорожувати, навчатися), приймати та підтримувати	1. Люди близькі, знайомі та незнайомі. 2. Відносини з дорослими (повинен — повинні). 3. Взаємини з однолітками: як навчитися домовлятися. 4. Кожна дія має наслідки. 5. Брати чи віддавати. 6. Мова жестів

Дружній світ	<p>Дружба — безкорисні взаємовідносини між людьми. Дружба заснована на довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях. Найголовніше в дружбі — взаємодопомога. Друг завжди прийде на допомогу та ніколи не підведе. Схожість. Прихильність. Дружнє ставлення. Довіра до світу. Навколо нас безліч цікавинок і відкриттів</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дружба у світі природи. 2. Дружність у книжкових історіях. 3. Закони дружби. 4. Мої друзі. 5. Допомогаю. Підтримую. Дбаю. 6. Діємо разом
Хочу бути...	<p>Людина має навчитися бути необхідною для інших людей, з якими вона живе, привносити для суспільства щось важливе та конструктивне. У світі багато різних професій. Змалку треба думати, ким хочеш стати. Професія і робота. Знання і вміння. Здібності. Талант. Хочу. Можу. Буду</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Професії рятувальників світу. 2. Майстри смакоти. 3. Робота піклуватися. 4. Професії, що допомагають прикрашати світ. 5. Здібності та таланти. 6. Науковці та дослідники
Здоровим бути здорово	<p>Здоров'я — стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати своє призначення. Важливе і неістотне. Ніколи і завжди: правила здорового життя. Можливо і реально: факти про фізичні можливості людини. Закономірність і випадковість: причини і наслідки наших дій для здоров'я. Здоров'я природи (сталий розвиток)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повітря для життя. 2. Чиста вода. 3. Корисна і шкідлива їжа. 4. Чистота і здоров'я. 5. Рухи для життя. 6. Здорові думки та здорові навички
Я дослідник: спостерігаємо, мислимо, досліджуємо, експериментуємо	<p>Дослідження — це пошук нових знань або систематичне розслідування з метою з'ясування фактів. Як ми пізнаємо світ? Здається і насправді. Докази і переконання. Якщо (причина — наслідок). Частина і ціле. Думаю — знаю — припускаю — стверджую. Відкриття</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Припущення, передбачення. 2. Спостереження. 3. Вимірювання. 4. Порівняння. 5. Запитання. 6. Досліди

На **с. 36—82** подано методичні поради, які стосуються конкретних форм і методів роботи з дітьми:

- названо пріоритетну форму їх організації;
- акцентовано увагу на ключових моментах, важливих для засвоєння дітьми певної теми;
- є підказки щодо основних нюансів спілкування та взаємодії з дітьми.

Плануючи свою діяльність, враховуйте й обсяг освітніх завдань, передбачених для реалізації в умовах родинної освіти. Приступаючи до реалізації кожної теми / підтеми, продумуйте роботу з дітьми у форматі живого спілкування і взаємодії в закладі дошкільної освіти (або іншому місці очних зустрічей з дітьми), а до того ж за допомогою консультацій, дидактичних матеріалів і конкретних рекомендацій готуйте батьків, як продовжити реалізувати тему в умовах родинної освіти.

Поради є узагальненими акцент-ідеями, які можете розгорнути й наповнити смислами залежно від власного досвіду, рівня підготовленості дітей, з урахуванням їхніх інтересів і можливостей.

Тема «Правила в нашому житті»

Складник 1. Правила безпеки

Активності в закладі освіти:

- гра на ігровому полі про безпеку дорожнього руху «Вулиця»;
- обігравання ситуацій «Люди у великому місті».

Поради вихователю

Гра на ігровому полі «Вулиця» (про безпеку дорожнього руху). Запросіть до гри лише зацікавлених у ній дітей. Запропонуйте створити на столі (можна об'єднати два столи) з підручних матеріалів (лічильні палички, олівці, мотузки, стрічки тощо) макет вулиці для руху людей і транспорту. Вислухайте пропозиції дітей, як зробити це найкраще. Надавайте свої пропозиції лише за потреби. Нагадайте, що потрібно забезпечити безпеку усім

учасникам дорожнього руху. Під час створення макету діти входитьимуть у гру. Якщо охочих багато, можна створити ще одну локацію для гри.

Обігравання ситуацій «Люди у великому місті» може відбуватися під час заняття чи вільної розмови з підгрупою дітей. Оскільки обігравання може бути неодноразовим, радимо разом із дітьми створити мапу міста зі схематичним розташуванням вулиць і різних споруд на них (аптека, зоопарк, супермаркет, музей, лікарня, парк тощо). Спонукайте дітей виявляти ініціативу, висловлювати пропозиції. З опорою на карту запропонуйте дітям розіграти ситуації, які можуть трапитися на вулиці. Наприклад, перехожий запитує дорогу до музею; уточнює розташування аптеки; де краще відпочити з дітьми тощо. Спонукайте дітей чемно будувати діалог, давати чіткі пояснення, звертаючись до мапи.

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Продовж речення»;
- практика «Безпечні речі»;
- перегляд [м/ф «Зайчикова хатка»](#) з обговоренням наслідків порушення правил безпеки.

Поради вихователя батькам

Мовленнєва вправа «Продовж речення» дає змогу закріпити уявлення про суть і значення правил безпечної поведінки. Варіанти початку речень:

- «Не можна відчиняти двері...»;
- «Якщо не вмійш плавати...»;
- «Коли переходиш через дорогу...»;
- «Якщо їсти немиті фрукти та овочі...».

Добре, якщо дитина буде готова продовжити кілька речень. Якщо дитині складно, наведіть приклад. За потреби можна уточнювати, коментувати вислови дитини.

Практика «Безпечні речі». Попросіть дитину роззирнутися навколо, наприклад, на кухні, у ванній чи вітальні і назвати речі, які можуть бути небезпечними (сірники, газова чи електрична плита, праска,

розетка, вхідні двері тощо). Попросіть пояснити, чому ця річ може бути небезпечною та про що слід пам'ятати, щоб не наразитися на небезпеку.

Перегляд м/ф «Зайчикова хатка». Попросіть дитину назвати першопричину всіх бід зайчика (довірився лисиці, пустив незнайомку в дім). Повправляйтеся з дитиною в умінні відмовляти в небезпечній ситуації. Змоделюйте ситуацію «незнайомиць біля дверей» або «повідомлення в 103 про те, що у бабусі серцевий напад».

Складник 2. Головні правила родини

Активності в закладі освіти:

- читання з обговоренням книжки Івана Малковича й Софії Ус «Велике місто, маленький зайчик, або Мед для мами»;
- моделювання ситуацій «Добре — погано».

Поради вихователю

Читання з обговоренням книжки Івана Малковича й Софії Ус «Велике місто, маленький зайчик, або Мед для мами». Історія про зайчика, який з добрим наміром допомогти мамі, яка захворіла, порушує правила безпеки, буде корисною для дітей. Під час читання діти можуть намалювати образ головного персонажа й охарактеризувати його. Після читання запитайте дітей, що для мами (а потім і для зайчика) було в цій історії найбільшою радістю та найскладнішим випробуванням. Обговоріть, як по-іншому можна було допомогти матусі й не порушувати правил безпеки. Вітайте багатоваріантне вирішення завдання.

Моделювання ситуацій «Добре — погано» не потребує загальногрупового формату взаємодії. Краще кілька разів поспілкуватися з невеличкими підгрупами зацікавлених дітей у зручний час. Пропонуйте змоделювати й обговорити ситуації, що можуть мати протилежні рішення. Наприклад, як вчинити, якщо:

- у дитини просять іграшку, яка їй самій необхідна;
- дитину пригощають фруктом, який їй не смакує, але образити відмовою вона не хоче;

- для гри потрібна річ, яка є у товариша, але він відмовляється дати її тощо.

Наголосіть, що у цих ситуація єдиного правила, як діяти немає. Потрібно слухати своє серце, зважуючи добре й погане.

Активності в родині:

- практика «Складання правил родини»;
- робота за схемою «Що чиє і що де».

Поради вихователя батькам

Практика «Складання правил родини». Знання двох-трьох основних правил родини (що неприпустимо за жодних умов і що обов'язково у будь-якому випадку) полегшить взаємодію з дитиною, тим паче, якщо названі правила є законом для всіх. Для складання основних правил радимо створити ситуацію важливої розмови. Сформульовані правила можна зобразити графічно й розмістити їх на видному місці.

Робота за схемою «Що чиє і що де» (про сімейні права і обов'язки). Попросіть дитину на аркуші паперу під літерами М (мама), Т (тато) та інших членів родини зобразити чи записати ті речі, що належать особисто їм. Зауважте, що в домі багато речей, якими можуть користуватися всі члени родини. Запропонуйте дитині відмітити стрілками, де місце для зберігання для цих речей; які з них можна брати лише з дозволу господаря і чому.

Складник 3. Правила на заняттях

Активності в закладі освіти:

- заняття «Порушення правил: що буде?»;
- дидактична гра «Чому так?».

Поради вихователю

Заняття «Порушення правил: що буде?». Почніть із короткого розмірковування разом з дітьми про те, що таке правило, чому його варто дотримуватися і не бажано порушувати. Пригадайте разом основні правила ігрової взаємодії:

- дочекатися своєї черги, якщо іграшкою хтось грається;
- усіма іграшками з ігрового куточка можна гратися, але потім їх потрібно покласти на місце.

Обговоріть, до чого може призвести порушення кожного з правил. Дайте можливість усім, хто хоче, сказати про це від імені, наприклад, вихователя (увійти в образ). Домовтеся про те, яким може бути покарання для порушників цих двох правил (перепросити; вийти з гри тощо).

Дидактична гра «Чому так?» (прийняття правил дії на заняттях). Зверніть увагу дітей на символічне зображення правил поведінки на занятті:

- «Сиджу в колі»;
- «Дивлюсь на того, хто говорить»;
- «Слухаю того, хто говорить»;
- «Тримаю рівень голосу».

Запропонуйте перевірити, чому варто дотримуватися цих правил. Якщо діти відвернуться від вихователя чи заплющать очі; не сидітимуть, а лежатимуть чи бігатимуть; розмовлятимуть, а не слухатимуть, то чи зможуть вони сприйняти і запам'ятати те, про що він говорить.

Активності в родині:

- слуховий диктант «Правила важливі»;
- моделювання ситуації «Добре і погано».

Поради вихователя батькам

Слуховий диктант «Правила важливі» можна виконувати у будь-який спосіб: на аркуші паперу олівцями, на кухонній дошці кvasолинами чи горошинами. Попередньо підготуйте на окремому папірці схему розташування знаків (кружків, трикутників, ромбів тощо) чи дрібних предметів, які будете використовувати для цієї вправи. Запропонуйте дитині уважно слухати ваші вказівки та робити відмітки на папері чи дошці саме так, як ви сказали. Головне, щоб дитина усвідомила, що вона

має дотримуватися правил. Після виконання разом з дитиною звірте результат з вашою схемою. Відтак можете помінятися місцями з дитиною, щоб вона підготувала схему, а ви виконували слуховий диктант.

Моделювання ситуацій «Добре і погано». Важливо, щоб дитина була налаштована на програвання уявних ситуацій. Дорослий описує ситуацію та пропонує дитині пояснити, якими можуть бути її дії чи дати оцінку діям іншої людини, та обговорити їх. Варіанти ситуацій:

- хтось агресивно вимагає іграшку дитини;
- в автобусі дитина хоче сісти, але поряд стоїть літня людина;
- у малюка кілька цукерок, але він не хоче пригощати ними своїх друзів.

Складник 4. Гра за правилами

Активності в закладі освіти:

- практика «Складання правил життя групи»;
- командна гра за правилами «Веселі картинки»;
- спортивна вправа «Виконуємо разом як один».

Поради вихователю

Практика «Складання правил життя групи». Наголосіть, що життя в групі потребує дотримання спільних правил. Обговоріть правила, попросіть зобразити їх схематично, щоб всі їх пам'ятали та виконували. Обговорюйте кожне правило за запитаннями:

- Як ви розумієте, що це означає (наприклад, тримати руки при собі)?
- Навіщо нам таке правило?
- Чи погоджуєтесь його виконувати?

Правила можуть звучати так: Ділитися радістю, а не поганим настроєм; Тримати руки при собі (не битися); Бути активними.

Командна гра за правилами «Веселі картинки». Об'єднайте дітей у команди по чотири-п'ять осіб. Кожна команда отримує

аркуш паперу (основа) і набір лічильних паличок, стрічки чи кольорові резинки, з яких, докладаючи по одному елементу, кожна команда має після попереднього обговорення викласти кумедне зображення за вказівкою вихователя (веселу мишку; довгу змію, яка повзе за хробачком; kota, який спить тощо). Переможе та команда, яка діятиме по черзі й швидко, попередньо обговорюючи план, вміє домовлятися.

Спортивна вправа «Виконуємо разом як один». Неважливо, з якими предметами та де саме виконувати цю вправу. Важливо, щоб діти рухалися всі одночасно, як один. Для більшої переконливості запрошуйте дітей по черзі поглянути на виконання вправи з боку. Наголосіть, щоб майстерно виконати вправу, потрібно тренуватися. Діти можуть продемонструвати результат батькам, працівникам дитсадка чи дітям з іншої групи.

Активності в родині:

- читання з обговоренням оповідання Наталі Гавриш «Я хочу»;
- музична розминка «Повтори ритм за мною».

Поради вихователя батькам

Читання з обговоренням оповідання Наталі Гавриш «Я хочу»

(с. 83). Читання текстів має особливе виховне значення. Прочитайте дитині оповідання про вередуна, який вимагав терміново звільнити для нього гойдалку, на якій гойдалася дівчинка, бо він так хоче. Розпитайте дитину, чому не всі бажання можуть і повинні виконуватися; чому правило «Дочекайся своєї черги» — важливе на ігровому майданчику.

Музична розминка «Повтори ритм за мною». Нагадайте дитині, що правило — це певна вимога до дій. Знайдіть будь-який відеозапис виступу оркестру, де кожен грає не те, що хоче, а за певними вимогами, за нотами, інакше музики не вийде. Запропонуйте повторити за вами ритм певної мелодії (відбивати ритм можна долонями або обрати будь-які шумові інструменти — палички, ложки, виделки, кришки тощо). Відтак попросіть дитину задавати вам ритм, який ви маєте повторити.

Складник 5. Правила за столом

Активності в закладі освіти:

- заняття інтегроване «Можна — не можна»;
- рольова гра «Їмо в ресторані й удома».

Поради вихователю

Заняття інтегроване «Можна — не можна». Запропонуйте дітям уявити ситуацію, що в дитсадок вперше прийшла дитина з іншої планети, яка не знає, як жити серед людей. Усі сіли їсти, а гостя не знає, що можна, а чого не можна робити за столом. Попросіть дітей сформулювати правила (який посуд і прибори для чого, які дії руками за столом недопустимі та чому, які страви їдять за якими тощо).

Рольова гра «Їмо в ресторані й удома». Запросіть дітей до спільної гри. Допоможіть розподілити ролі: хто буде працівником ресторану, а хто відвідувачем. Запропонуйте намалювати на круглих папірцях страви та придумати їм назви. Попросіть кухарів і офіціантів пояснювати відвідувачам, як слід вживати подані страви. Для продовження гри запропонуйте об'єднатися в родини та влаштувати домашній обід. Розпитайте, чим саме частуватимуть свої родини.

Активності в родині:

- ігрова вправа «Я — дорослий, ти — малий»;
- практика «Збираємося в гості».

Поради вихователя батькам

Ігрова вправа «Я — дорослий, ти — малий». Запропонуйте дитині ігрову ситуацію, в якій вона стає дорослою, а ви — малюком, який не знає призначення столових приборів і який не вміє поводитися за столом. Попросіть дитину пояснити, чому саме так варто діяти.

Практика «Збираємося в гості». Попросіть дитину назвати три «не можна» стосовно поведінки за столом, коли ти в гостях. Вправляйтеся в умінні брати частину їжі із загальної тарілки, хліб з кошика, користуватися серветкою; звертатися з проханням про допомогу за столом до дорослих.

Складник 6. Правила поведінки у громадських місцях

Активності в закладі освіти:

- полілог «Життя за правилами і без правил»;
- інтерв'ювання «Чому варто дотримуватися правил».

Поради вихователю

Полілог «Життя за правилами і без правил». Попросіть дітей зайняти певне місце згідно зі своїм переконанням: хто переконаний, що правила потрібні, має зайняти одне місце, хто має протилежну думку — інше. Після того, як діти визначаться з місцем, попросіть їх прокоментувати свою думку. Об'єднавши дітей у коло, обговоріть, як людина поводить себе в громадському місці, як одягається, як говорить. Це її особиста справа чи вона має дотримуватися спільних правил?

Інтерв'ювання «Чому варто дотримуватися правил». Для проведення інтерв'ювання приготуйте диктофон чи телефон з камерою. Запропонуйте кільком дітям виступити в ролі журналістів і записати відеоопитування про думку стосовно правил: важливі вони чи ні. Поясніть дітям, як робити запис. Домовтеся, яке питання вони мають поставити. Відтак запросіть усіх дітей переглянути відео, оцінити, як відбулася розмова. Інтерв'юерами можуть бути не лише діти, а й батьки і працівники дитсадка.

Активності в родині:

- читання з обговоренням оповідання Василя Бірюкова «Упертий котик» (с. 83—84);
- практика «Поведінка у громадських місцях»;
- методика самооцінювання «Драбинка».

Поради вихователя батькам

Практика «Поведінка у громадських місцях». Перебуваючи з дитиною в громадському місці, як-от: у магазині, на ігровому майданчику, у парку, музеї, поспостерігайте за поведінкою людей. Обговоріть, що можна робити, а що ні. Подякуйте дитині за дотримання правил поведінки у громадських місцях.

Методика самооцінювання «Драбинка». Запитайте в дитини, чи вважає вона себе культурною людиною, яка поважає спільні правила. Запропонуйте оцінити себе за допомогою драбинки з п'яти-семи сходинок. Нехай визначить своє місце на одній зі сходинок, де найвища — я так роблю завжди, а найнижча — я ще так не роблю.

Варіанти відповідей:

1. Я поступаюся місцем у транспорті літній людині.
2. Я переходжу вулицю лише на переході.
3. Я намагаюсь говорити тихо й не привертати до себе увагу інших людей у громадських місцях.
4. Я чекаю своєї черги, коли граю з друзями.

Тема «Я серед людей: вчимося спілкуватися»

Складник 1. Люди: близькі, знайомі та незнайомі

Активності в закладі освіти:

- моделювання «Рідні — знайомі — чужі»;
- ігрова вправа «Один і разом».

Поради вихователю

Моделювання «Рідні — знайомі — чужі». Покладіть на килим три різні за розміром обручі. Попередньо обговоріть з дітьми, яких людей називають близькими, знайомими, чужими або незнайомими. Запитайте, людей якої групи з названих у житті дітей більше. Домовтеся, яким з обручів можна позначити кожную з груп. Потім називайте слова, а діти розкладатимуть фішки (чи кісточки або гудзики) у відповідні обручі.

Ігрова вправа «Один і разом». Вам знадобляться лічильні палички. Об'єднайте дітей у команди. Спочатку запропонуйте кожній дитині скласти з дев'яти лічильних паличок квітку. По завершенні розпитайте, яку саме квітку виклала дитина, дайте змогу порівняти

з іншими квітами. На наступному етапі запропонуйте командам, попередньо обговоривши, спільно викласти з 12 лічильних паличок будь-яке дерево. Відтак попросіть порівняти роботу різних команд. Запитайте про враження дітей від дії разом і наодинці.

Активності в родині:

- проєктивна вправа «Моя сім'я»;
- моделювання «Мій рід»;
- інтерактивна гра «Сім'я — рідня — рід» (виготовлення фотоколажу).

Поради вихователя батькам

Проєктивна вправа «Моя сім'я». Перед тим, як запропонувати дитині намалювати портрет родини, розгляньте сімейні фото, знайдіть спільні риси в усіх членів родини, відмінні, специфічні у кожного. Дитина може зробити вибір: малювати спільний портрет чи портрет кожного члена родини. Спонукайте дитину коментувати свій малюнок.

Моделювання «Мій рід» (спільна діяльність). Розгляньте сімейні фотографії. Коротко розкажіть про історію фото, про тих, хто зображений (батьки і діди батьків). Запропонуйте спільно виготовити модель роду у вигляді дерева або багатопверхового будинку, вмістивши туди фото членів родини або зображення. Підсумуйте, що пишаєтеся вашим славним родом.

Складник 2. Відносини з дорослими (повинен — повинні)

Активності в закладі освіти:

- мовленнєва вправа «Різні привітання»;
- ігрова музична вправа «Диригент і хор».

Поради вихователю

Мовленнєва вправа «Різні привітання». Організуйте дітей у подвійне коло для гри «Каруселька» (діти по колу в парах, обличчям один до одного, за сигналом рухаються колом, змінюючи пари). Пропонуйте дітям змоделювати й програти різні ситуації привітань, коли вітаються: друзі; дитина і вихователь;

дитина і лікар; два песики; двоє сусідів; дитина і бабуся, які скучили одне за одним. Наприкінці промовте разом з дітьми ввічливі слова-привітання.

Ігрова музична вправа «Диригент і хор». Спочатку уточніть, як діти розуміють слова «хор» і «диригент», чому хор не зможе діяти, якщо не виконуватиме вказівки диригента. Запропонуйте перетворитися на хор, за бажанням призначте диригента. Домовтеся, як хор буде реагувати на певні рухи диригента. Для вправління виберіть нескладну знайому дітям мелодію.

Активності в родині:

- прослуховування аудіоказки «Дякую — найважливіше слово»;
- практика «Готуємо обід разом»;
- розвага «Концерт для рідних».

Поради вихователя батькам

Прослуховування аудіоказки [«Дякую — найважливіше слово»](#).

Під час прослуховування наголосіть, як допомагає у спілкуванні з людьми щира подяка за допомогу, підтримку, участь. Кожну з частин історії про головного персонажа можна обговорювати, призупинивши запис. Важливо переконатися, що дитина усвідомила суть того, про що йдеться.

Практика «Готуємо обід разом». Попросіть дитину разом приготувати обід для сім'ї. Доручіть їй нескладні дії: почистити овочі, пересипати крупи, сервірувати стіл. Обов'язково подякуйте за допомогу, наголосіть, як приємно діяти разом.

Розвага «Концерт для рідних». Запропонуйте дитині зробити рідним приємність, зокрема підготувати концерт. Добре, якщо буде можливість залучити до підготовки й участі інших дітей чи членів родини. Попередньо обговоріть, якими можуть бути виступи (спів, танок, фокуси, декламування), порадьтеся, як оформити «сцену». Дуже важливо, щоб реакція «глядачів» була щирою та зацікавленою.

Складник 3. Взаємини з однолітками: як навчитися домовлятися

Активності в закладі освіти:

- бестінг «Золотий стілець»;
- інтерактивна вправа «Дощ»;
- рухливі командні ігри-змагання.

Поради вихователю

Бестінг «Золотий стілець». Зауважте, як приємно отримувати компліменти, чути добрі слова на свою адресу. Запросіть дітей влаштувати почесне місце — стілець, щоб хвалити, шанувати дитину, яка сидітиме на ньому. Дайте можливість дітям вибрати, хто з них наступним сідатиме на стільці. Наприкінці розпитайте дітей про враження (коли ти хвалиш іншого і коли хвалять тебе).

Інтерактивна вправа «Дощ». Для вправи знадобиться кілька парасольок. Повідомте уявну ситуацію: «На вулиці злива. У декого є парасольки, в інших немає. Як зробити так, щоб ніхто не промок?» (Ті, у кого є парасолі, запрошують під них інших; хто без парасолі просить сховатися від дощу). Ускладнений варіант гри: кількість парасольок поступово зменшується.

Активності в родині:

- перегляд [м/ф «Курчатко в клітиночку»](#) з обговоренням;
- комунікативно-мовленнєва вправа «Буває»;
- гра «Подарунки для тебе і мене».

Поради вихователя батькам

Перегляд м/ф «Курчатко в клітиночку» з обговоренням. Під час перегляду намагайтеся донести до дитини думку про те, що бути несхожим на інших — нормально. Щоб подружитися, треба шукати схожість з іншими. Після перегляду можна запитати дитину, що їй подобається у її друзях.

Комунікативно-мовленнєва вправа «Буває». Запропонуйте дитині поговорити про те, як краще діяти в різних ситуаціях. Варіанти ситуацій:

- дівчинка пропонує подрузі одну гру, а та відмовляється, бо хоче грати в іншу;
- дитині дуже хочеться гойдатися, але на гойдалці інша дитина;
- діти граються в парі, але по-різному бачать, як грати далі. Як домовитися?

Гра «Подарунки для тебе і мене». Почніть так: «Уяви, якби була така можливість, щоб ти подарував(-ла) мамі, чому б вона зраділа»; «Що, крім іграшок, могло б стати для тебе подарунком». Можливі інші варіанти: для друга, батьків. Вправляйте дитину у промовляння слів дарування.

Складник 4. Кожна дія має наслідки

Активності в закладі освіти:

- лексична вправа «Бумеранг»;
- ігрова вправа «Усе повертається тобі».

Поради вихователю

Лексична вправа «Бумеранг». Краще проводити вправу у підгрупах (4—8 осіб). Передусім уточніть, чи знають діти значення слова «бумеранг». Допоможіть їм переконатися, що із чим йдеш до людей, те і отримаєш навзаєм. Запросіть дітей у «карусельку»: запропонуйте одним у парах сказати добрі слова лагідним тоном, а іншим відчути, якими словами хочеться відповісти на добре слово. А коли слова говорять злим тоном, які відчуття?

Ігрова вправа «Усе повертається тобі». Запропонуйте дітям стати у шеренгу, щоб передавати одне одному різні предмети: дрібні та великі, круглі та квадратні, м'які та тверді. Наголошуйте неодноразово під час гри: «Що віддаєш, те до тебе й повертається».

Активності в родині:

- експериментування «Солоний розчин»;
- рефлексивна вправа «Не хочу, але повинен»;
- музична ігрова вправа «Відлуння» або слухання п'єси Е. Гріга [«В печері гірського короля»](#).

Поради вихователя батькам

Експериментування «Солоний розчин» (сіль із води не дістати). Перш ніж розпочати дослід, обговоріть з дитиною, що іноді люди ображають одне одного грубими словами чи діями, а потім вибаченням намагаються все виправити. Запропонуйте дитині розчинити у воді сіль, спробувати розчин на смак. Зауважте, що така солонина на смак і образа. Потім запропонуйте поміркувати, чи можна дістати сіль із води, щоб вона стала такою самою, як була раніше. Наголосіть на необхідності бути обережним зі словами і діями.

Рефлексивна вправа «Не хочу, але повинен». Проведіть цю вправу після будь-якої ситуації, яка вимагала вольових зусиль дитини (не хотіла складати іграшки, але перемогла себе; не хотіла ділитися іграшкою, але вчинила правильно; не хотіла читати, але прочитала). Попросіть дитину проговорити, чому від початку не було бажання діяти і чому, на думку дитини, важливо перемогти своє небажання.

Складник 5. Брати чи віддавати

Активності в закладі освіти:

- мовленнєва вправа «Переконай»;
- художньо-творча діяльність «Подарунок власними руками».

Поради вихователю

Мовленнєва вправа «Переконай». Зберіть навколо себе для вправи лише зацікавлених дітей. Запропонуйте діяти так: ви ставите запитання, а діти за бажанням намагаються якомога переконливіше викласти свою думку за допомогою мікрофона чи на трибуні. Варіанти запитань:

- Що приємніше: брати чи віддавати?
- Чи є у житті щось таке, що його що більше віддаєш, то більше у тебе стає (любов, радість, усмішка тощо). Що відчуваєте, коли віддаєте?
- Чи є щось, чого не можна віддавати?
- Заради чого можна було б віддати найдорожчу для тебе річ?

Художньо-творча діяльність «Подарунок власними руками».

Подарунок може бути індивідуальним чи колективним, адресованим одній людині чи кільком, виконаним з різних матеріалів. Передусім дійдіть згоди з дітьми із цих питань.

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Як ввічливо просити та відмовляти»;
- рухлива гра з м'ячем.

Поради вихователя батькам

Мовленнєва вправа «Як ввічливо просити та відмовляти».

Наголосіть, що люди під час взаємодії часто обмінюються чимось: діляться тим, що мають, дарують або приймають подарунки. Треба вміти робити це ввічливо. Запропонуйте потренуватися. Наголосіть, що просити треба лагідно, ввічливо, дивлячись людині у вічі. Потім опишіть ситуацію, коли треба попросити про допомогу (зібрати іграшки, зашнурувати взуття, дістати щось з полиці тощо). Попросіть дитину щось попросити. Аналогічно вправляйте в умінні категорично чи м'яко відмовляти, якщо треба сказати «Ні!». Пригадайте приклади з власного досвіду, коли вам доводилося просити чи відмовляти; як у цьому допомогла ввічливість.

Рухлива гра з м'ячем. Домовтеся з дитиною по черзі кидати м'яч, приймаючи чи віддаючи його і промовляючи «Брати — давати». Попросіть показати жестами рук значення цих слів (мені — від мене). Запитайте, що ще можна брати чи віддавати.

Складник 6. Мова жестів

Активності в закладі освіти:

- гра «Передай інформацію жестами»;
- імітаційна вправа «Розмова по телефону».

Поради вихователю

Гра «Передай інформацію жестами» (іди сюди, стій, тривога, молодець тощо). Об'єднайте дітей в команди, щоб кожна команда по черзі за допомогою жестів загадувала щось іншим командам. Інші команди мають зрозуміти, яку інформацію передавали жестами. За необхідності підказуйте дітям, яку інформацію можна передати.

Імітаційна вправа «Розмова по телефону». Запропонуйте дітям переконатися на практиці, що є така інформація, яку не можна передати по телефону. Спочатку діти можуть обговорювати припущення, а потім, використовуючи іграшковий телефон, перевірити істину дослідним шляхом. Варіанти інформації, яку можна перевірити: розповідь про колір чи забарвлення одягу; смак страви, яку куштуєш; форма і величина яблука на тарілці; напрям руху від будинку до садка.

Активності в родині:

- комунікативна вправа «Зрозумій мене»;
- гра «За склом» (жестове мовлення);
- мовленнєва вправа «Передай повідомлення».

Поради вихователя батькам

Комунікативна вправа «Зрозумій мене». Передусім наголосить, що є люди, які позбавлені можливості говорити і роблять це за допомогою жестів. Запропонуйте дитині спробувати зрозуміти за жестами деякі висловлювання. Варіанти: «Дай мені», «Не треба», «Дякую», «Мені страшно», «Треба йти праворуч, а потім повернути наліво». Обговоріть враження.

Гра «За склом» (жестове мовлення). Пограйте з дитиною у гру. По черзі виконуйте ролі дзеркала й особи, яка в нього дивиться. Спочатку особа має жестами показати свій настрій (дуже радіє), стан (болить коліно, вкусив комар), намір (приміряти одяг). «Дзеркало» має розповісти про те, що побачило.

Мовленнєва вправа «Передай повідомлення». Вправу можна виконуватися на вулиці, майданчику чи вдома. Запропонуйте дитині певний час спілкуватися з членами родини тільки за допомогою жестів. Озвучуйте повідомлення, висловлене жестами. В кінці обмінуйтеся враженнями, чи допомагають жести словам.

Тема «Дружній світ»

Складник 1. Дружба у світі природи

Активності в закладі освіти:

- інтерактивна гра «Дружні в природі»;
- музично-танцювальна вправа «Полька в колі».

Поради вихователю

Інтерактивна гра «Дружні в природі» (предметні картинки про рослини, тварин, комах, птахів). Запропонуйте дітям взяти з таці по одній картці із зображенням рослини, тварини, комахи, птаха. У різних місцях кімнати розмістіть картинки із зображенням сонця, дощук, річки, трави. За сигналом діти мають розійтися по кімнаті та прикріпити свою картинку біля потрібної на стіні. Потім попросіть дітей прокоментувати свій вибір.

Музично-танцювальна вправа «Полька в колі». Ведучий показує рухи, а діти за ним повторюють.

Активності в родині:

- екскурсія з організованим спостереженням;
- мовленнєва вправа «Відповідай швидко, хто з ким дружить»;
- імітаційна вправа «Відгадай, кого зображую».

Поради вихователя батькам

Екскурсія з організованим спостереженням. Сходіть з дитиною на екскурсію в зоопарк, парк, природничий музей тощо, щоб поспостерігати за життям тварин й рослинами. Спонукайте дитину коментувати все, що вона бачить. Поговоріть про умови життя тварин, друзів і ворогів тварин чи рослин, за якими спостерігали.

Мовленнєва вправа «Відповідай швидко, хто з ким дружить». Вправу можна проводити з опорою на предметні картинки, книжкові ілюстрації чи словесно. Називайте по черзі тварин. Попросіть дитину назвати тих, хто дружній до них у природі. За бажанням обміняйтеся ролями з дитиною.

Імітаційна вправа «Відгадай, кого зображую». Домовтеся з дитиною позагадувати одне дному загадки. Загадуйте їх, імітуючи рухами, жестами, голосом ту чи ту тварину.

Складник 2. Дружність у книжкових історіях

Активності в закладі освіти:

- малювання ілюстрації до казки Наталі Гуркіної «Хіба може бути інакше?»;
- діалог навколо сюжетної картини «У магазині іграшок».

Поради вихователю

Малювання ілюстрації до казки Наталі Гуркіної «Хіба може бути інакше?» (с. 85). Після читання й обговорення казки про лісових сусідів, старого птаха Тетерева й родини бджілок, яких життя навчило допомагати одне одному, запропонуйте дітям зробити разом на великому аркуші паперу ілюстрацію до казки. Діти мають об'єднатися в команди і вирішити, яку частину ілюстрації вони малюватимуть (дерево з бджолиним дуплом; ведмедя, який дістає мед з вулика; мисливця зі зброєю в лісі; бджіл, які закрили собою старого Тетерева). По завершенню роботи запропонуйте дітям переповісти казку з опорою на ілюстрацію.

Діалог навколо сюжетної картини «У магазині іграшок». Почніть зі звернення до власного досвіду дітей щодо відвідування магазину іграшок. Запропонуйте дітям обрати картину, про яку їм хотілося б розповісти. Запропонуйте придумати історію про іграшку з магазину для друга чи друзів. Щоб допомогти, запропонуйте план:

- для кого подарунок;
- який з подарунків може найбільше йому сподобатися;
- як вибирали подарунок у магазині.

Розповідь може бути не лише індивідуальною, а й спільною.

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Розкажи»;
- малювання ілюстрацій до історії Бенджі Девіса «Мій друг КИТ».

Поради вихователя батькам

Мовленнєва вправа «Розкажи». Зауважте, що в книжках багато історій про дружні стосунки людей і світу природи. Розкажіть одну таку історію, про яку ви читали чи дивилися мультфільм. Спонукайте дитину переповісти таку історію, допомагайте за потреби. Наприкінці наголосіть, яке бажане для спілкування дружнє ставлення.

Малювання ілюстрацій до історії Бенджі Девіса «Мій друг кит». Після читання історії про дружбу хлопчика, який жив на березі океану, з китеням, запропонуйте дитині намалювати будь-який фрагмент з цієї історії. Долучіться до роботи і намалюйте свій улюблений момент. Попросіть дитину прокоментувати свій малюнок.

Складник 3. Закони дружби

Активності в закладі освіти:

- практика складання символів «Закони дружби»;
- мовленнєва вправа «Переконай».

Поради вихователю

Практика складання символів «Закони дружби». Мотивуйте дітей підтримувати дружні стосунки в групі. Запропонуйте зробити позначення законів дружби. До цієї роботи запросіть дітей, які готові її виконати. Обговорюйте, якими символами варто позначити кожен із таких законів:

- У друзів біда і радість навпіл.
- Друг уміє прощати.
- Цінуй дружбу.

По мірі обговорення пропонуйте дітям намалювати символічні позначки та домовтеся, в якому місці ви їх розташуєте.

Мовленнєва вправа «Переконай». Запропонуйте дітям уявну ситуацію: «У дітей є час для гри. Діти мають вирішити, в яку гру краще грати наодинці, а в яку разом із друзями. Варіанти ігор: «Супермаркет», «Лікарня»; складання LEGO, пазлів. Спонукайте дітей бути переконливими.

Активності в родині:

- практика «Плетіння коси з мотузок»;
- відверта розмова «Що означає «вміти дружити»?;
- слухання пісеньки про дружбу «Знають всі, коли є друг...» із підспівуванням.

Поради вихователя батькам

Практика «Плетіння коси з мотузок». До цієї веселої ігрової вправи можна долучити всіх членів родини. Ключова дія — сплести косу з мотузок (стрічок, шнурків тощо) за умови, що кожна мотузку за край тримає одна особа. Щоб заплести мотузки в косу, учасники мають рухатися, змінюючи своє місце. Наприкінці обміняйтеся враженнями: вийде лише у тих, хто налаштований дружно.

Відверта розмова «Що означає «вміти дружити»? Переконайтеся, що дитина налаштована на серйозну розмову. Попросіть назвати своїх друзів. Запитайте, як саме дружать діти. Розкажіть свою історію дружби в дитинстві чи в дорослому віці.

Слухання пісеньки про дружби «Знають всі, коли є друг...» із підспівуванням. Знайдіть в інтернеті пісеньку про дружбу. За бажанням послухайте її кілька разів. Пропонуйте дитини підспівувати. Можете знайти іншу пісню, якщо дитині ця пісня не сподобалася.

Складник 4. Мої друзі

Активності в закладі освіти:

- інтерактивна вправа «Малювання портрета друга»;
- музично-ігрова вправа. Каруселька «Танцюємо разом».

Поради вихователю

Інтерактивна вправа «Малювання портрета друга». Для гри знадобиться великий аркуш паперу і набір кольорових маркерів. Перед початком гри домовтеся, чий портрет діти малюватимуть, наприклад, портрет когось із дітей, поліцейського чи кухаря. Добре, якщо спочатку діти роздивляться картинку-основу

чи фотографію, образ, відзначать основні риси майбутнього портрета. Потім діти по черзі можуть підходити до аркуша й малювати елементи портрета. Одночасно можуть діяти від однієї до трьох команд. Схвалюйте бажання членів команди підказати тому, хто малює, чи підправити портрет.

Музично-ігрова вправа. Каруселька «Танцюємо разом». Для танцю діти стають у подвійне коло обличчями одне до одного, тримаються за руки. Музику обирайте за вибором дітей (краще ритм польки). Діти виконують елементарні рухи: оплески, притопи, повороти, пружинки тощо. Наголосіть, що приємно відчувати дружність.

Активності в родині:

- гра «Мікрофон»;
- гра «Подарунок для друга».

Поради вихователя батькам

Гра «Мікрофон» (розповідь про друзів). Дітям подобаються публічні ролі, тож запропонуйте дитині спробувати себе в ролі журналіста й розповісти про когось зі своїх друзів (описати його, в які спільні ігри грають). Можете записати виступ на камеру, а потім переглянути його разом з дитиною.

Художня гра «Подарунок для друга». Підготуйте для гри художні матеріали, що є в наявності. Зауважте, що дарувати подарунки друзям і рідним не менш приємно, ніж отримувати їх. Розпитайте, для кого дитина хотіла б створити подарунок, якими матеріалами скористатися. Підкажіть за потреби, як спланувати роботу й надихайте дитину зробити найкращий подарунок. Продумайте разом, якими словами можна супроводити дарунок.

Складник 5. Допмагаю. Підтримую. Дбаю.

Активності в закладі освіти:

- практика «Художники»;
- мовленнєва вправа «Пропоную допомогу. Прошу про допомогу».

Поради вихователю

Практика «Художники» (малювання разом). Запропонуйте дітям об'єднатися в пари й потренуватися малювати на одному аркуші одним олівцем спільний малюнок. Наголосіть на тому, що для гарного результату діти в парі мають спочатку домовитися й діяти дружно. Діти можуть зробити кілька спроб. З малюнків можна зробити виставку, надати дітям можливість обмінятися враженнями.

Мовленнєва вправа «Пропоную допомогу. Прошу про допомогу». Спочатку поясніть, чому перш ніж комусь допомагати, треба попередити людину про свій намір. Попрактикуйтеся з дітьми, якими словами можна запропонувати свою допомогу в різних ситуаціях, які ви можете коротко описати. Наприклад, дівчинка не може застібнути ґудзики на сукні на спині, а хлопчик це бачить.

Активності в родині:

- практика «Допомога»;
- мовленнєва вправа «Якщо...».

Поради вихователя батькам

Практика «Допомога» (складання речей, прибирання). Попросіть дитину допомогти вам у прибиранні. Обговоріть реальні та конкретні завдання, які треба виконати. Покажіть, як ви хотіли б, щоб дитина діяла. Зауважте, яка важлива її допомога. Підкреслюйте, як приємно, коли в домі чисто завдяки дружній праці.

Мовленнєва вправа «Якщо...». Грати можна навіть під час поїздки чи прогулянки. Починайте фразу й попросіть дитину продовжувати речення. Варіанти:

- Якщо йде дощ, треба...
- Якщо твій друг забув парасольку, то...
- Якщо літня людина несе важку сумку, треба...
- Якщо матуся повернулась втомленою, то...

Складник 6. Діємо разом

Активності в закладі освіти:

- інтерактивна вправа на художньому матеріалі «Діємо разом»;
- практика «Допомога в заплітванні».

Поради вихователю

Інтерактивна вправа на художньому матеріалі «Діємо разом».

Роздайте дітям однакові аркуші паперу квадратної форми.

Запропонуйте дітям скласти папір точно за вашими вказівками: скласти навпіл, потім ще раз навпіл, посередині провести лінію тощо. Коли діти виконують завдання, запропонуйте їм показати свої роботи. Зауважте, що хоч завдання було спільним, виконання може відрізнятись. Тож, діяти разом — не завжди діяти як один.

Практика «Допомога в заплітванні». Вам знадобляться три довгі мотузки чи стрічки, за краї яких тримаються троє (або шестеро) дітей (кожен за свій кінець). Щоб сплести, діти мають переходити зі своєю стрічкою чи мотузкою, переміщуючи їх, щоб вийшла «коса». Завдання лише на перший погляд просте, адже потребує вміння діяти разом, враховувати партнера у грі.

Активності в родині:

- ігрова вправа «Складаємо букет»;
- практика «Скоро буде свято. Прикрашаємо свій дім».

Поради вихователя батькам

Ігрова вправа «Складаємо букет». Ця вправа має підняти всім настрій. Квітку можна скласти з різних матеріалів і речей: ложок або виделок, рушників, паперових хустинок, шнурків і навіть подушок. Дайте можливість дитині проявити креативність. Творіть разом, а потім помилуйтеся результатом.

Практика «Скоро буде свято. Прикрашаємо свій дім». Це спільна діяльність, у якій спочатку всі разом обмірковують святковий дизайн, а потім діють разом, допомагаючи одне одному. Прикрашати можна кілька днів. Головне — підтримувати позитивну мотивацію дитини до спільного процесу й час від часу милуватися проміжним і кінцевим результатом.

Тема «Хочу бути...»

Складник 1. Професії рятувальників світу

Активності в закладі освіти:

- заняття «Рятувальники на воді, на дорозі, на війні»;
- мовленнєва гра «Вгадай за описом»;
- слухання пісень про захисників України.

Поради вихователю

Заняття «Рятувальники на воді, на дорозі, на війні». Для заняття потрібно підготувати ілюстративний матеріал із зображенням рятувальників на воді, на дорозі, на війні. Не поспішайте розповідати про представників цих професій, дайте можливість дітям висловитися. Повправляйте дітей в уміннях, необхідних для того, щоб рятувати людей (можна використати вправи на перетягування канату, біг на швидкість, витривалість — стоячи на одній нозі тощо). Розкажіть про те, яку участь у рятуванні беруть собаки. Можна переглянути про це відео.

Мовленнєва гра «Вгадай за описом» на основі набору предметних картинок про представників різних професій, зокрема й рятувальників. Можна скористатися коректурною таблицею. Радимо надавати пріоритет підгруповому формату роботи.

Активності в родині:

- мовленнєве ігрове завдання «Пригадай, що знаєш про...»;
- завдання до сюжетних і предметних малюнків на тему «Професії».

Поради вихователя батькам

Мовленнєве ігрове завдання «Пригадай, що знаєш про...». Запитайте, чи знає дитина, кого називають рятувальниками, в яких ситуаціях без них не обійтися. Позмагайтеся, хто більше назве фактів про професії рятувальників. Розкажіть про рятувальників на воді, у горах, у надзвичайних ситуаціях (війна, руйнування будівель). Розгляньте фото тварин-рятувальників.

Завдання до сюжетних і предметних малюнків на тему «Професії». Покажіть дитині малюнки, на яких зображено рятувальників. називайте, хто зображений, що робить, яке знаряддя використовує для порятунку. Спонукайте дитину коментувати відповіді. Можливі запитання і завдання:

- Назви і покажи, кого називаємо рятувальником. Того, хто гасить пожежу, хто рятує людей у горах, хто рятує від отруєного повітря. Транспорт рятувального призначення.
- Поясни: поводитир — це той, хто...; протигаз — це те, що...; пожежа трапляється, коли вогонь....
- Поміркуй, чому пожежна машина завжди червоного кольору, рятувальний жилет у літаку й на кораблі завжди яскравого жовтого кольору.
- Назви тварин, які можуть бути рятувальниками.

Складник 2. Майстри смакоти

Активності в закладі освіти:

- практика «Кондитер — солодка професія»;
- мовленнєва вправа навколо сюжетної картини «Зустріч у кав'ярні».

Поради вихователю

Практика «Кондитер — солодка професія» (випікання печива). Долучіть до практики кухаря чи когось із батьків, хто вміє пекти. Розпитайте дітей про професію кондитера, до якої іншої професії вона дотична (кухар). Дізнайтеся, чи допомагали вони у випіканні печива, про їхні уявлення про те, з чого його виготовляють. Діти можуть виконувати доручення кухаря: відважувати чи рахувати продукти, розкачувати тісто, вирізати формочками печиво та прикрашати його. Переконайтеся, що діти можуть розповісти про послідовність дій по завершенню практики.

Мовленнєва вправа навколо сюжетної картини «Зустріч у кав'ярні» (с.). Розпитайте дітей, чи відвідували вони кав'ярню. Запросіть розглянути малюнок й поставити запитання про незрозуміле або поділитися враженнями від побаченого. Проведіть лексичну

вправу: назвати ласощі, зображені намалюнку. Повправляйте роботи замовлення з переліку смаколиків на картині.

Активності в родині:

- практика «Готуємо разом»;
- сімейне відвідування кав'ярні зі спостереженням за роботою працівників;
- мовленнєва вправа «Склади речення».

Поради вихователя батькам

Практика «Готуємо разом». Запитайте у дитини, чому кухарів називають майстрами смаку; у чому відмінність кухаря й матері, яка готує вдома страви; що повинен знати і вміти справжній кухар. Запропонуйте дитині щось приготувати власноруч за вашими підказками (за потреби). Запитайте, яку страву дитина готова приготувати (бутерброд, напій, салат). Нагадайте, що страва має бути не лише смачна, а й приємна на вигляд.

Сімейне відвідування кав'ярні зі спостереженням за роботою працівників. Спостерігаючи за роботою працівників, зверніть увагу дитини на те, що робить кожен із них. Відзначте моменти, які ускладнюють роботу кожного. Спонукайте дитину подякувати за роботу працівникам.

Мовленнєва вправа «Склади речення». Можна почати з пропозиції скласти речення з набору слів. Наприклад, чашка, кава, тістечко, гості, стіл. Потім запропонуйте скласти речення про професію кухаря чи кондитера, орієнтуючись лише на одне слово, наприклад, цукор чи ложка. Покажіть, що варіантів речень із цим словом може бути багато. Дайте можливість дитині виступити в ролі «екзаменатора».

Складник 3. Робота піклуватися

Активності в закладі освіти:

- діалог навколо плакату «Магазин»;
- дидактична гра «Кому що потрібно для роботи».

Поради вихователю

Діалог навколо плакату «Магазин». Уточніть, як діти розуміють значення слів «підкування, підкуватися». Попросіть поміркувати, чому можна вважати, що працівники магазину підключаються про людей. Коли продавець може виявляти турботу про покупців? Що він для цього робить? Як підкується про покупців охоронець у магазині? Розкажіть, як підкується прибиральниця. Після діалогу спонукайте дітей до сюжетно-рольової гри в магазин.

Дидактична гра «Кому що потрібно для роботи». Для гри підготуйте предметні картинки. Картинки з інструментами та обладнанням роздайте одній групі дітей, а другій — картинки із зображенням представників професій. Діти, рухаючись групою, мають знайти пари до своїх картинок.

Активності в родині:

- мовленнєва ігрова вправа «Одного разу»;
- рольова гра (за інтересом дитини).

Поради вихователя батькам

Мовленнєва ігрова вправа «Одного разу». Розпитайте дитину про значення слова «підкування», хто про кого підкується в родині, дитячому садку, лікарні тощо. Запропонуйте дитині пригадати й розповісти історію про підкування. Можете почати з власного досвіду. Зверніть увагу на те, що історія має починатися зі слів «Одного разу...» і назвати місце, де все відбувалося, людей, які та про яких підкувалися. Запитайте, чому маленькі діти та літні люди частіше потребують підкування.

Рольова гра (за інтересом дитини). Запитайте дитину, чи готова вона підкуватися про своїх рідних чи знайомих. Запропонуйте пограти в гру «Сім'я» чи «Лікарня», «Політ у літаку» (стюардеса підкується про пасажирів) тощо. Наприкінці розпитайте, як дитина почувалася у ролі того, хто підкується, чи може вона оцінити цю роботу як важливу і таку, що заслуговує на вдячність.

Складник 4. Професії, що допомагають прикрашати світ

Активності в закладі освіти:

- практика спільної діяльності «Дизайн свята»;
- полілог «Художник — праця чи задоволення?»;
- музична гра «Готуємо концерт для друзів».

Поради вихователю

Практика спільної діяльності «Дизайн свята». Обговоріть із дітьми значення слова «дизайн». Уточніть, які елементи оформлення групи чи дитсадка можна вважати дизайнерськими. Обговоріть, що можна зробити, щоб прикрасити групу до свята. Наступні кроки за планом: розподілити доручення й виконати окремі справи та форми активності.

Полілог «Художник — праця чи задоволення?». Може бути частиною заняття або окремою проблемною розмовою. Її суть у пошуку відповіді на поставлене запитання. Для уточнення можете обговорити, чому роботу художника можна назвати працею, а потім — чому робота художника є задоволенням.

Музична гра «Готуємо концерт для друзів». Запропонуйте дітям влаштувати концерт для дітей іншої групи чи для працівників дитсадка, щоб їм подякувати й проявити турботу про них. Домовтесь, які номери підготують діти, які хочуть виступити. Бажано, щоб був хоч один спільний номер. За потреби влаштуйте репетицію.

Активності в родині:

- мовленнєва гра «Кому що треба для роботи»;
- практика «Створюємо святкове вбрання».

Поради вихователя батькам

Мовленнєва гра «Кому що треба для роботи». Визначте разом з дитиною, які з професій допомагають прикрашати світ (художник, дизайнер одягу і приміщень, архітектор, музикант, садівник, лісник тощо). Запитайте, чи можна сказати, що двірник також прикрашає світ? Потім називайте інструменти та матеріали для роботи, а дитина має відгадати, кому це потрібно. Відтак можна помінятися

ролями. Варіант: музичні інструменти, ноти, диригент; лопатка, розсада, цибулини, граблі, лійка; голка, нитки, тканини, ґудзики.

Практика «Створюємо святкове вбрання». Спочатку пригадайте випадки, коли доцільно одягати святкове вбрання. Розгляньте разом святковий одяг. Спонукайте дитину розповісти, що саме у святковому вбранні їй подобається найбільше. Запропонуйте попрактикуватися прикрашати одяг мами, тата, брата, сестри, власний аксесуарами (краватка, хустка, біжутерія, головний убір, сумка), узгоджуючи все за кольором, формою, розміром і взуттям. Якщо інтерес до діяльності зберігається, можна разом з дитиною зробити картонні фігурки й елементи святкового одягу для них. Інший варіант — малювати фасони одягу, взуття.

Складник 5. Здібності й таланти

Активності в закладі освіти:

- інтерв'ювання «Здібності й таланти»;
- інтелектуальна вправа «Поміркуй».

Поради вихователю

Інтерв'ювання «Здібності та таланти». Мотивуйте дітей більше дізнатися про різні професії. Втім це не має бути загальногруповий формат роботи. Запросіть до участі в інтерв'юванні працівників дитсадка чи батьків. Попередньо зауважте, що для будь-якої професії потрібні не лише знання, а й здібності й таланти. Наведіть приклад: білка не може повзати, так само як змія не може стрибати по гілках, а рибка не може діставати з високої гілки дерева плоди. Якщо діти вже мають досвід проводити опитування, тобто інтерв'ю, то запропонуйте лише запитати, які здібності їм допомагають добре виконувати свою роботу. По завершенню запросіть дітей заслухати, які ж здібності й таланти потрібні для різних професій.

Інтелектуальна вправа «Поміркуй» (загадки про професії). Можна використати віршовані загадки, а можна запропонувати дітям самим скласти загадки про професії з опорою на предметні картинки. Попередньо запропонуйте дітям алгоритм побудови загадки: що робить, який вигляд має, що потрібно для роботи.

Активності в родині:

- опитування батьків про їхні професії;
- проєктивна діяльність «Моя майбутня професія»;
- відверта розмова «Ким бути».

Поради вихователя батькам

Опитування батьків про їхні професії. Запропонуйте дитині пограти в журналістів. Покажіть, як зняти відео на камеру телефону. Допоможіть сформулювати запитання про освіту та професію, основні професійні дії членів родини. Потім перегляньте разом відеозапис, прокоментуйте його за потреби.

Проєктивна діяльність «Моя майбутня професія». Спонукайте дитину намалювати образ своєї майбутньої професії та прокоментувати малюнок. Порадьте зобразити також необхідні для майбутньої професії інструменти чи обладнання.

Відверта розмова «Ким бути». Переконайтеся, що дитина налаштована на серйозну розмову. Наголосіть, що кожній людині потрібно мати професію, щоб забезпечувати своє життя й бути корисним суспільству. Підкажіть, що вибір професії має враховувати інтереси й нахили людини. Наголосіть, що в кожній професії є свої переваги й труднощі. Запропонуйте дитині поміркувати вголос щодо вибору майбутньої професії.

Складник 6. Науковці й дослідники

Активності в закладі освіти:

- експериментування «Ми — дослідники»;
- практика «Фокуси веселої дзиґи».

Поради вихователю

Експериментування «Ми — дослідники». Для здійснення дослідно-пошукової діяльності широке поле напрямів: властивості та якості води; різні види рідини; властивості повітря; тверді речовини та рідини; заломлення світла, утворення веселки. Демонструйте досліди та передбачте можливість, щоб діти провели їх самостійно. Привчайте дітей фіксувати перебіг і результати досліду, робити висновок.

Практика «Фокуси веселої дзиґи». Розкажіть дітям про давню забавку, що відома в різних куточках світу — дзиґу. Запропонуйте спробувати запустити дзиґу, тримаючи її лише за кінчик, за середню частину хвостика. Випробуйте її на рівній поверхні, на поверхні з нахилом. Влаштуйте змагання — чия дзиґа крутитиметься довше за інші.

Активності в родині:

- практика «Вчимося демонструвати фокуси»;
- розглядання енциклопедії про видатних науковців України й світу з обговоренням.

Поради вихователя батькам

Практика «Вчимося демонструвати фокуси». Наголосіть, що фокусом називають майстерний трюк, для якого потрібна спритність. Покажіть найпростіші фокуси, які дитина зможе повторити. Потренуйтеся робити їх, здивуйте рідних. Розкажіть про найвідоміших фокусників світу.

Розглядання енциклопедії про видатних науковців України й світу з обговоренням. Якщо немає потрібної енциклопедії, то скористайтеся «Вікіпедією», щоб ознайомити дитину з одним чи двома відомими дослідниками й науковцями України (Борис Патон, Микола Амосов) та світу (Олександр Белл, який винайшов телефон). Наголосіть на надзвичайній ролі науки: без наукових дослідів не було б розвитку та змін в житті людства.

Тема «Здоровим бути здорово»

Складник 1. Повітря для життя

Активності в закладі освіти:

- заняття «Можливо й реально: про чинники здоров'я»;
- практика «Дихальні вправи для здоров'я».

Поради вихователю

Заняття «Можливо й реально: про чинники здоров'я». Почніть із методу самооцінювання «Драбинка»: запропонуйте дітям оцінити своє здоров'я й відмітити його рівень на намальованій драбинці. Обговоріть з дітьми з опорою на символічні позначки, чому вода, повітря, сонце, рухові вправи, гарний настрій, усмішка вважаються головними чинниками здоров'я. Спонукайте дітей пояснювати зв'язок між цими чинниками і здоров'ям. Проведіть кілька дихальних, рухових, загартовувальних вправ. Запропонуйте дітям продовжити фрази зі словами можливо і реально, говорячи про здоров'я. Наприклад, якщо поспішати, то можна травмуватися. Якщо не загартовуватися, то частіше хворієш.

Практика «Дихальні вправи для здоров'я». Скористайтеся комплексом дихальних вправ з інтернету та вивчіть його з дітьми.

Активності в родині:

- малювання вітру різної сили «Вітер добрий і злий»;
- прогулянки на свіжому повітрі.

Поради вихователя батькам

Малювання вітру різної сили «Вітер добрий і злий» (вітерець, буран, завірюха, ураган, бриз тощо). Спочатку поясність, що повітря невидиме, можемо бачити лише його потік; вітер може бути дуже сильним і небезпечним; розкажіть про наслідки сильного вітру. Запропонуйте намалювати різні повітряні потоки. Намалюйте табличку на аркуші паперу й попросіть дитину намалювати в кожній чарунці різні вітряні потоки, потім порівняти їх. За потреби можете допомогти дитині виконати завдання. Якщо виникнуть труднощі, запропонуйте переглянути фото та відео про той чи той вид вітрового потоку, щоб дитина потім змогла його відтворити самостійно.

Прогулянки на свіжому повітрі. Поспостерігайте за вітром: дме чи ні, як сильно; як назвати цей вітер; чи може він бути небезпечним чи корисним — для чого, кого. Не обмежуйтеся однією прогулянкою.

Складник 2. Чиста вода

Активності в закладі освіти:

- інтегроване заняття «Без води нікуди»;
- практика «Вчимося зберігати воду»;
- мовленнєва вправа «Продовж речення».

Поради вихователю

Інтегроване заняття «Без води нікуди». На занятті акцентуйте увагу не на якостях і властивостях води, а на її значенні для Землі та всього живого (на основі ілюстративного матеріалу) та на елементарних способах збереження води, наприклад: не засмічувати водойми; закривати кран, коли не користуєшся водою; робити тоненьку цівку.

Практика «Вчимося зберігати воду». Запропонуйте дітям позначити значком «крапелька» всі місця в груповому приміщенні, де використовують воду, де вода особливо потрібна. Потренуйте дітей обходитися невеликою кількістю води: мити руки, поливаючи із пластикової пляшки, роблячи тоненьку цівку; наливати й переливати воду, не розбризкуючи крапель.

Мовленнєва вправа «Продовж речення». «Вода — найбільша цінність, бо...». Вправу можна проводити індивідуально чи позмагатися командами.

Активності в родині:

- перегляд [м/ф «Капітошка»](#);
- практика «Бережімо воду»;
- слухання п'єси А. Вівальді «Весна» з одночасним малюванням весняної води.

Поради вихователя батькам

Перегляд м/ф «Капітошка» має допомогти дитині усвідомити найменшу часточку потоку води — крапельку, замислитися про роль води для природи, людей і світу. Запропонуйте намалювати крапельку та позначити значками з її зображенням усі місця в домі, де є вода (крани, ваза, чайник, посудомийна, пральна машини, рослини тощо).

Практика «Бережімо воду». Нагадайте дитині про два основні способи збереження води: робити тоненьку цівку під час користування та закручувати кран, коли вода не потрібна. Розкажіть про те, як і чому родина прагне зберігати воду, скільки платить за неї.

Складник 3. Корисна та шкідлива їжа

Активності в закладі освіти:

- практика: спільна діяльність «Корисна та шкідлива їжа»;
- практика «Ми голосуємо за здорову їжу».

Поради вихователю

Практика: спільна діяльність «Корисна та шкідлива їжа». Спільну діяльність можна почати із перегляду та обговорення мультфільму [«Яка їжа корисна, а яка — шкідлива»](#). Продовжуйте у форматі дидактичної гри з картинками, коли діти мають відібрати шкідливу їжу з-поміж корисної та пояснити, чому вона шкідлива. Об'єднайте дітей у команди, щоб заповнити зображеннями корисної їжі таблиці з дев'яти клітинок.

Практика «Ми голосуємо за здорову їжу». Вправління у переконанні їсти корисну їжу та відмовлятися від шкідливої. Запропонуйте дітям приготувати для дітей молодшої групи навчальне відео про те, чому потрібно відмовлятися від шкідливої їжі на користь здорової. Можете обрати ігрову форму «телевізор», коли діти по черзі будуть телеведучими. Можете запропонувати зняти відео на телефон, переглянути самим і показати малюкам.

Активності в родині:

- дидактична гра «Хто де живе і чим харчується»;
- гра «Відгадай загадки».

Поради вихователя батькам

Дидактична гра «Хто де живе і чим харчується». Гру можна проводити із предметними картинками або словесно. Гравці також можуть малювати запитання та відповіді на аркушах паперу. По черзі ви називаєте тварину, а дитина малює, називає чи показує на картинках, розказує, хто де живе і чим харчується.

Гра «Відгадай загадки». Спочатку обговоріть з дитиною, яка їжа корисна, а яка шкідлива. Для гри заготуйте паперові картки та олівці. З одного боку картки гравець малює корисний продукт (фрукт, овоч, каша тощо), відтак перевертає картку й описує зображення. Якщо інший гравець відгадає загадку, перевертає картку й забирає її собі.

Складник 4. Чистота і здоров'я

Активності в закладі освіти:

- мовленнєва вправа «Швидко відповідай» на основі коректурної таблиці «Гігієна і здоров'я»;
- практика «Складаємо речі правильно».

Поради вихователю

Мовленнєва вправа «Швидко відповідай» на основі коректурної таблиці «Гігієна і здоров'я». У коректурній таблиці зображено предмети гігієни (зубна щітка, мило, мочалка, гребінець, серветки тощо), гігієнічні процедури (умивання, душ, загартування, самомасаж, миття рук, миття посуду, миття фруктів і овочів тощо). Використовуйте завдання: «Назви і покажи», «Продовж речення», «Хто назве більше», «Що для чого», «Вгадай за описом», «Поясни», «Відгадай загадку, покажи відгадку» тощо.

Практика «Складаємо речі правильно». Попрактикуйте дітей складати речі акуратно за допомогою картонки (див. [відео](#)).

Активності в родині:

- читання казки Грицька Бойка «Бруднуля» з подальшим обговоренням;
- практика «Велике прибирання» за участі дитини в процесі прибирання;
- дослід «Розглядання пилу й бруду за допомогою оптичних приладів».

Поради вихователя батькам

Читання казки Грицька Бойка «Бруднуля». Казка про дівчинку-бруднулю має виховну роль. Прочитавши казку, попросіть дитину прокоментувати, які дії дівчинки шкодять її здоров'ю. Запропонуйте дитині переконати бруднулю, що гігієна важлива для здоров'я.

Дослід «Розглядання пилу й бруду за допомогою оптичних приладів». Розгляньте часточки пилу й бруду під лупою чи іншим оптичним приладом. Часточки пилу краще видно в потоці світла. Часточки бруду покладіть на білий аркуш паперу.

Складник 5. Рухи для життя

Активності в закладі освіти:

- інтегроване заняття «Рухи для життя» з фізичними вправами;
- полілог «Безпека руху» (закономірність і випадковість).

Поради вихователю

Полілог «Безпека руху» (закономірність і випадковість). Почніть з обговорення понять закономірність (щось, що можна передбачити) і випадковість (щось, що трапилося непередбачувано). Попросіть дітей проголосувати щодо правильності твердження «Рухатися небезпечно», пояснити свою думку. Які рухи передбачувано можуть бути небезпечними? (Перебігати дорогою, стрибати на тонкій гілці, їхати спиною вперед тощо). Що потрібно, щоб запобігти небезпеці на воді і на дорозі?

Активності в родині:

- завдання для дитини: придумати комплекс вправ з м'ячем;
- тренувальні вправи на спортивному майданчику «Будемо здорові»;
- музично-танцювальна вправа «Повтори рухи за зразком».

Поради вихователя батькам

Тренувальні вправи на спортивному майданчику «Будемо здорові». Спочатку наголосіть, що рухи мають надзвичайне значення для життя і здоров'я, тож необхідно щодня вправлятися у різних рухах. Мотивуйте дитину придумати вправи з м'ячем для однієї або для двох осіб. Зробіть вправи, які придумали.

Музично-танцювальна вправа «Повтори рухи за зразком». Оберіть будь-яку мелодію на свій смак. Запропонуйте дитині потанцювати, повторюючи за вами елементарні рухи. Можна записати на відео танцювальну розминку, а потім разом передивитися запис.

Складник 6. Здорові думки і здорові навички

Активності в закладі освіти:

- полілог про правила здорового способу життя «Ніколи й завжди»;
- малювання листівок із символічними позначками про правила здорового способу життя;
- інтерактивна вправа «Веселі підрахунки».

Поради вихователю

Полілог про правила здорового способу життя «Ніколи й завжди». Об'єднайте дітей у команди чи пари та попросіть обговорити головні чинники здоров'я з подальшим представленням думок в загальному колі. Зауважте, як багато вже діти знають про способи збереження здоров'я. Запропонуйте вивести разом під час обговорення три правила про те, що не можна робити, щоб бути здоровим і що обов'язково треба робити для цього. Відповіді дітей фіксуйте на дошці, голосуйте за три найважливіших.

Малювання листівок із символічними позначками про правила здорового способу життя. У продовження полілогу запропонуйте дітям підготувати листівки-мотиватори про головні «Ніколи й завжди» для своїх рідних чи друзів. Попередньо домовтеся про символічні позначки для кожного чинника. Можете надрукувати окремі слова, щоб діти їх повторили на своїх листівках.

Інтерактивна вправа «Веселі підрахунки» може розгортатися й тривати протягом одного чи кількох днів. Комуś з дітей доручіть рахувати усмішки, комуś — привітання дітей групи, комуś — порожні тарілки за обідом, комуś — тих дітей, хто має довші коси, говорить «дякую» тощо. Результати підрахунків відобразіть на великому аркуші паперу, придумайте для них веселі малюнки і час від часу запрошуйте дітей поглянути на них, зробити підрахунки, подивуватися.

Активності в родині:

- мовленнєва гра «Що для чого»;
- відверта розмова «Що таке позитивні думки? Чому вони важливі?»;

- практика «Написання листа підтримки пораненому бійцю чи хворій дитині».

Поради вихователя батькам

Мовленнєва гра «Що для чого». Разом з дитиною складіть карту-схему «Що потрібно для здоров'я». Схематично намалюйте окремі речі (зубна щітка, мило, м'яч, море, спорт тощо), спонукайте дитину коментувати, як зображені речі сприяють здоров'ю.

Відверта розмова «Що таке позитивні думки? Чому вони важливі?». Що таке позитивні думки дитині варто пояснити, порівнюючи їх з негативними («Я зможу, у мене вийде» / «У мене нічого не виходить»). Запропонуйте дитині простежити за своїм тілом (що відбувається з плечима, спиною, головою, руками), коли вона промовляє позитивне висловлювання і коли негативне. Вправляйте переформулювати негативні висловлювання на позитивні.

Практика «Написання листа підтримки пораненому бійцю чи хворій дитині». Запропонуйте дитині долучитися до доброї справи — написати листа з малюнками для людини, яка потребує підтримки. Добре, якщо ви допоможете дитині доставити листа адресату, допоможете емоційно прожити почуття задоволення від зробленої доброї справи.

Тема «Я дослідник: спостерігаємо, мислимо критично, досліджуємо, експериментуємо»

Складник 1. Припущення, передбачення

Активності в закладі освіти:

- полілог «Думаю і знаю»;
- читання з обговоренням вірша Анатолія Костецького «Імена»;
- експериментування «Чи можуть руки і ноги бачити?».

Поради вихователю

Полілог «Думаю і знаю». Мета полілогу полягає в тому, щоб допомогти дітям усвідомити відмінність між поняттями думаю (моя власна думка)

і знаю (маю дані, відомості про когось чи що-небудь). Запитайте у дітей, у чому відмінність між цими словами. Візьміть яблуко. Тримавши його в руці, запитайте: «Солодке воно чи кисле? Про відповідь на це запитання можна сказати знаю» чи думаю? А про те, що яблуко це фрукт? Про це можна сказати знаю чи думаю?». Попросіть дітей навести приклади того, про що діти точно знають і того, про що мають власну думку.

Читання з обговоренням вірша Анатолія Костецького «Імена» (с. 84).

Після прочитання вірша про хлопчика, який все хоче перейменувати, попросіть дітей від його імені прокоментувати, чому всі імена у речей вибрані правильно. Наприклад, чому тополю можна було б назвати лопотулею, а бабусю — любусею?

Експериментування «Чи можуть руки і ноги бачити?». Коли вислухаєте припущення дітей щодо поставленого запитання, запропонуйте перевірити, що (які предмети, їх якості чи властивості), які дії можна «побачити» руками й ногами. Використайте хустку, щоб зав'язати дітям очі, набір різних предметів (наприклад, кольорові стрічки, геометричні фігури, будівельний матеріал, шматочки льоду, пластиліну тощо).

Активності в родині:

- експериментування «Чи можуть вуха бачити?»;
- експериментування «Чим і на чому можна малювати?»;
- ігрова вправа «Малюємо носом».

Поради вихователя батькам

Експериментування «Чи можуть вуха бачити?». Почніть саме з цього запитання і запропонуйте дитині перевірити, чи може так бути. Зав'яжіть дитині очі хусткою й попросіть назвати, що ви робите. Варіанти: стукаєте виделкою по тарілці; мнете папірець; возите іграшкову машинку; шкребете ложкою по каструлі тощо. Насамкінець попросіть дитину зробити висновок.

Експериментування «Чим і на чому можна малювати?». Почніть із цього запитання. Якщо дитина відчуває труднощі, підкажіть їй, чим можна малювати на піску, на папері; на кухні; у ванній кімнаті. Після висловлення припущень, запропонуйте дитині перевірити їх на практиці. Після дослідів зробіть висновок, яким засобом малювання дитина надає перевагу.

Ігрова вправа «Малюємо носом». Цю веселу вправу можна виконувати будь-де. Запропонуйте спочатку намалювати геометричні фігури (коло, квадрат, ромб), а потім прості зображення — дім, кульку на ниточці, сонечко.

Складник 2. Спостереження

Активності в закладі освіти:

- комунікативна гра «Що відбувається? Що я бачу?»;
- ігрова вправа «Існує — не існує»;
- імітаційно-проективна гра «Вгадай мій настрій».

Поради вихователю

Комунікативна гра «Що відбувається? Що я бачу?». Спочатку уточніть, як діти розуміють, що значить спостерігати за чимось. Що хочуть побачити під час спостереження? Акцентуйте увагу дітей на відмінності між розгляданням і спостереженням. Запропонуйте дітям сісти кружка. Посадіть посередині кола іграшкового ведмедика або ляльку. Попросіть дітей уважно роздивитися іграшку й описати, що саме вони бачать? Зверніть увагу, що з різних місць кола діти по-своєму побачать ведмедика / ляльку. Водночас зауважте, що скільки б не сидів ведмедик, у ньому нічого не зміниться. А от якщо спостерігати за чашкою з гарячим чаєм, що парує, то діти можуть побачити, що висота пари поступово буде знижуватися, а через певний час зникне. Тобто, діти спостерігали за змінами. Можна запропонувати їм зафіксувати ці зміни в малюнку.

Ігрова вправа «Існує — не існує». Її можна проводити за предметними картинками чи словесно. Надавайте перевагу підгруповій формі організації дітей. Попросіть пригадати п'ять вигаданих, казкових предметів чи персонажів. Запитайте, а чи є те, що існує, але ми його не бачимо? Насамкінець зауважте, якщо людина чогось не бачила, то це не означає, що його не існує. Про таке краще пояснити так: «Мені не відомо про це».

Імітаційно-проективна гра «Вгадай мій настрій». Роздайте дітям картки-пиктограми так, щоб всі інші їх не бачили. Потім діти по

черзі мають передати мімікою настрій з картки, розмірковуючи, якою ситуацією його можна пояснити.

Активності в родині:

- лексична вправа «Розвідники»;
- спостереження з обговоренням «Дерево як житло, їжа, сховище, цінність».

Поради вихователя батькам

Лексична вправа «Розвідники» (багатозначні слова). Поясніть дитині, що деякі слова можуть однаково звучати, але означати різне. Наведіть приклади. Попросіть дитину знайти в будинку те, що називають словом «рука-ручка», «нога-ніжка», «спина-спинка». Скажіть, що такі слова називають багатозначними.

Спостереження з обговоренням «Дерево як житло, їжа, сховище, цінність». Проведіть спостереження біля великого дерева. Попросіть дитину подивитися на дерево, як на місце, де живуть, переховуються, як на їжу, як на матеріал. Не поспішайте, дайте дитині поміркувати, хто може жити в дереві, на дереві, під деревом; хто може їсти листя, плоди, кору, стовбур дерева; як люди можуть використовувати дерево. Після спостереження запропонуйте дитині замалювати все, що ви разом спостерігали й з'ясували.

Складник 3. Вимірювання

Активності в закладі освіти:

- командна гра «Будуємо вежу»;
- музична вправа «Спіймай ритм за схематичним його відтворенням»;
- моделювання проблемної ситуації «Багаж у дорогу».

Поради вихователю

Командна гра «Будуємо вежу». Об'єднайте дітей у команди по чотири-п'ять осіб. Дайте кожній команді по 12 кубиків різних за розміром і матеріалом (пластикові, дерев'яні, картонні тощо). Завдання: доставляючи по одному кубуку (кожен гравець

по черзі), команда має побудувати якомога вищу вежу. Якщо падає хоч один кубик, вежу руйнують і починають будувати заново. Час на виконання завдання обмежте хвилиною. Порівняйте вежі за висотою. Наголосіть, що це командна гра, тож завдання мають виконувати всі, а не один гравець.

Музична вправа «Спіймай ритм за схематичним його відтворенням». Запропонуйте дітям проплескати долонями ритм улюбленої пісеньки. Домовтеся з дітьми, що один плеск долонями ви позначатимете на схемі, наприклад, червоним кружечком, два — двома синіми, три — трьома зеленими. Оберіть елементарну мелодію, щоб діти змогли співвіднести її зі схемою і відтворити разом.

Моделювання проблемної ситуації «Багаж у дорогу».

Запропонуйте дітям помріяти, куди б вони хотіли помандрувати (строк, напрям, якою групою). Запропонуйте дітям взяти по три картки і намалювати на них найважливіше з того, що потрібно взяти в дорогу. Потім запропонуйте об'єднати картки і відібрати ті, що повторюються, та залишити лише 15 найважливіших. Спонукайте дітей до активного обговорення. Можна оформити великий аркуш паперу у вигляді валізи і розділити його на 15 клітинок. Це допоможе дітям бачити картки, які вже відібрали.

Активності в родині:

- читання вірша Лідії Повх «Ой, не жарти» з обговоренням і малюванням;
- гра з м'ячем «Відповідай швидко».

Поради вихователя батькам

Читання Лідії Повх «Ой, не жарти» з обговоренням і малюванням вірша (с. 83) має допомогти дитині усвідомити, що розмір має значення: кожен персонаж по-особливому відчував себе на вулиці, коли випав сніг. Попросіть дитину показати на собі кількість снігу для кожного персонажа, пояснити, чому саме так.

Гра з м'ячем «Відповідай швидко». Головне в грі — тримати ритм. Слова, що стимулюють швидко називати слова-відповіді, можуть стосуватися будь-якої теми (імена, назви кольорів, геометричні фігури, слова на певний звук тощо). Дитина має сказати слово, поки м'яч не опиниться в її руках.

Складник 4. Порівняння

Активності в закладі освіти:

- читання з передбаченнями вірша Андрія Черниша «Багато і мало»;
- гра «Швидко відповідай».

Поради вихователю

Читання з передбаченнями вірша Андрія Черниш «Багато і мало» (с. 84—85) спрямоване допомогти усвідомити відносність понять багато і мало. Перед читанням тексту запитайте у дітей, що означають ці слова? Чи можуть вони змінюватися? Перевірте: п'ять цукерок для слона і для дитини; відро води для каченяти і для поливу городу; три дні гратися в улюблену гру і три дні сидіти в будинку без світла і тепла. Після прочитання вірша зробіть висновок: одну й ту саму кількість можна розцінити і як замалу, і як завелику. Все залежить від ситуації.

Гра «Швидко відповідай». Використайте тематичний набір предметів чи предметних малюнків для того, щоб допомогти дітям порівняти предмети за розміром, наявністю додаткових деталей, розташуванням, формою, кольором тощо. Діти можуть працювати у парах чи в командах.

Активності в родині:

- ігрова вправа «Три слова про головне» на основі вірша «Зайчик» Грицька Бойка;
- художньо-творча діяльність. Проективна гра «Чарівні фігури».

Поради вихователя батькам

Ігрова вправа «Три слова про головне» на основі вірша Грицька Бойка «Зайчик». Ця вправа привчає дитину виділяти важливіші ознаки порівняно з іншими (наприклад, заєць має довгі вуха, коротких хвіст, швидко пересувається). Можете використати інші слова: кіт, змія, дуб та ін.

Художньо-творча діяльність. Проективна гра «Чарівні фігури». Розмістіть геометричні фігури (коло, квадрат, ромб, прямокутник, овал) в таблиці, накресленій на аркуші та запропонуйте дитині перетворити ці фігури в різні предмети. Після того, як дитина виконає завдання, можете озвучити свої пропозиції.

Складник 5. Запитання

Активності в закладі освіти:

- практика «Хто більше поставить запитань до картини»;
- дидактична гра «Загадкова скарбничка»;
- гра «Інтелектуальне казино».

Поради вихователю

Практика «Хто більше поставить запитань до картини».

Скористайтеся кубиком з написаними на його гранях словами: Що?, Хто?, Коли?, Як?, Де?, Чому? Приготуйте будь-яку картину відповідно до теми, яку ви проживаєте. Пропонуйте дітям по черзі кидати кубика й придумувати за змістом картини запитання з питальним словом для всіх інших дітей. Наприкінці запитайте у дітей, яке із запитань видалося їм найцікавішим.

Дидактична гра «Загадкова скарбничка». Можете проводити із підготовленою коробкою чи мішечком, непрозорою ємкістю. Діти на дотик, за ознаками, описом чи ключовими словами мають здогадатися, про який предмет йдеться. Якщо відповідь правильна, предмет дістають зі скарбнички. Якщо діти відчувають труднощі, продемонструйте весь вміст скарбнички.

Гра «Інтелектуальне казино», в якій за правильні відповіді на запитання отримують винагороду. Запропонуйте дітям заробити умовні гроші, щоб використати їх у грі в магазин. Підготуйте картки із запитаннями, що передбачають багато варіантів правильної відповіді. За правильну відповідь, а також за влучне доповнення діти отримують фішку. Наприкінці гри кількість фішок підрахуйте. Діти можуть використати їх для гри в магазин. Варіанти запитання:

- Що може слугувати стільцем на березі річки?
- Як швидко охолодити склянку гарячої води?
- Що існує, але ми його не бачимо?
- Чим ми не можемо скористатися, якщо вимкнуть світло?
- Як можна використати холодильник, якщо він перестане працювати?

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Запитай мене про щось»;
- гра-ланцюжок запитань і припущень «Якщо».

Поради вихователя батькам

Мовленнєва вправа «Запитай мене про щось». Надзвичайно важливі вміння ставити запитання і відповідати на них. Щоб полегшити завдання для дитини, запропонуйте скористатися питальними словами (Що? Хто? Чому? Коли? Де? Як?). Основою для запитання може бути картина (репродукція художньої картини чи сюжетна дидактична картина) або будь-яка життєва ситуація.

Гра-ланцюжок запитань і припущень «Якщо». Гра передбачає обмін репліками, коли один починає, інший продовжує. Кожне наступне речення-стимул повинно починатися з попереднього, витікати з нього. Наприклад, якщо на небі хмари, то може піти дощ. Якщо піде дощ, то треба взяти парасольку. Якщо маєш парасольку, то залишишся сухим. Якщо ти сухий, то...

Складник 6. Досліди

Активності в закладі освіти:

- інтерактивна гра «Малювання в парах на одному аркуші»;
- групова робота «Пошук і перевірка аргументів».

Поради вихователю

Інтерактивна гра «Малювання в парах на одному аркуші». Об'єднайте дітей у пари. Повідомте, що вони мають не просто малювати разом на одному аркуші паперу, а досліджувати, який спосіб малювання є зручнішим, найкращим. Перший спосіб: діти сідають обличчям одне до одного і розташовують аркуш так, що в однієї дитини буде низ малюнка, а в іншої — верх. Завдання: намалювати спільно картинку «Сонце піднімається, день починається»; вирішити, кому які елементи зображення буде зручніше зробити. Другий спосіб: діти сідають поруч і так само створюють один на двох малюнок «Грають хвилі моря», попередньо домовляючись про його зміст. По завершенню перегляньте роботи та обговоріть їх.

Групова робота «Пошук і перевірка аргументів». Запропонуйте дітям спочатку висловити передбачення, а потім перевірити очікування й пояснити, що відбулося. Можливі досліди і завдання:

- на двох тарілках однакова кількість піску (на одній), землі (на другій). Якщо налити невелику кількість води (потім кількість збільшити), як пісок і земля поглинають воду;
- яблука подрібнюють у різний спосіб. В якому випадку соку буде більше: коли натирають на терці, коли ріжуть шматочками, коли розчавлюють ложкою чи качалкою.

Активності в родині:

- моделювання проблемної ситуації «Впертий Мишко»;
- дидактична гра «Так, тому що...».

Поради вихователя батькам

Моделювання проблемної ситуації «Впертий Мишко». Розіграйте сцену про хлопчика Мишка, якого рідні вмовляють не йти гратися у футбол у нових штанах, а перевдягатися у спортивні. Впертий Мишко нікого не хоче слухати. Запропонуйте дитині послідовно бути в ролях родичів (матусі, бабці, батька, брата, дідуся) і спробувати переконати Мишка. Відтак запитайте дитину, хто був переконливішим, від чийого імені їй було приємніше говорити.

Дидактична гра «Так, тому що...» (на основі дослідів з різними видами рідини). Оберіть для дослідів різні види рідини: томатний сік, воду, олію, чай. Запропонуйте дитині назвати якості та перевірити властивості кожної рідини (тече, розтікається, висихає). Перебіг і результати дослідів зафіксуйте на папері. Ваша зацікавленість мотивуватиме дитину довести дослід до кінця й зробити висновки.

Літературні тексти до орієнтовного змісту освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми старшого дошкільного віку

Я так хочу

Наталя Гавриш

У скверику на гойдалці жінка гойдала свого синочка. Той весело підлітав вгору, а потім з гиканням летів униз.

Аж раптом до гойдалки підійшов сердитий хлопчик зі своєю мамою і став голосно кричати, плакати, вимагаючи, щоб йому негайно звільнили місце. Він не хотів чекати ні хвилини. Голосив на весь сквер.

Хлопчик, який гойдався, посмутнів, тихенько встав і пішов геть. Уже за кілька хвилин він весело грався з мамою та маленькою дівчинкою у м'яча. А наш крикун замовк, посопів, погойдався трохи і, зіскочивши з гойдалки, пішов шукати загублену радість.

Адже не важливо, яка в тебе іграшка. Важливо, чи вмієш ти отримувати задоволення від гри нею, чи вмієш не віднімати, а давати радість собі й іншим.

Ой, не жarti...

Лідія Повх

Ой, не жarti, не сміх —
Уночі випав сніг.
Вийшов рано в двір Гусак,
Міряв сніг і так і сяк.
І поважно мовив він:
— Випав сніг до колін.

Качка снігом побрела:
— Ках! Тут буде до крила!
Як поміряв Горобець
По двору з кінця в кінець
Із підстрибом — гоп та гоп!
Каже: — Сніг — по самий дзьоб!

Упертий котик

Василь Бірюков

Вийшло кошенятко на вулицю. Побачило, як горобець з одного дерева на інше перелетів, і сказало:

— І я так можу.

— Не зможеш, — зауважив півник. — Літати можуть тільки птахи, та й то не всі.

— А я зможу, — стояло на своєму вперте кошеня. Залізло на дерево і стрибнуло. І полетіло на землю. Добре, що на куцц упало, не дуже забилось.

— Бачиш, — мовив півник, — я ж попереджав...

— Казав, попереджав... Це я слабо відштовхнувся. Якби сильніше, то полетів би...

Біля ставу паслися гуси. Гусенята з невисокого берега стрибали у воду. Плавали і весело пищали.

— І я так умію, — нявкнуло кошеня.

— Так плавати можуть тільки гуси та качки, — відповів півник.

А що тут особливого, — пирхнуло кошеня. — Сtribнув і пливи. Ось дивись...

Розбіглося кошеня і стрибнуло в ставок. Забарабанило лапками по воді й закричало:

— Тону-у-у!

Підплив старий гусак. Узяв кошеня за шкірку і викинув на берег. Та ще й ущипнув боляче.

— От бачиш, — сказав півник. — Було б не лізти у воду.

— То я не так ногами працював. Треба було усіма чотирма, а я тільки передніми...

На високій тополі заспівав шпак. Кошеня глянуло на нього й пхикнуло:

— І я так умію.

Півник засміявся.

— Умію, умію, — торохтіло вперте кошеня. — Ось послухай.

Подряпалося на тополю й занявало. Та так голосно й пискливо, що з дому вибігла господиня.

— Вмовкни там! — лаялась вона. — Дітей поперелякувало.

Колобком скотилося кошеня з дерева.

— То як? — засміявся півник.

— Ніяк, — сердито відповіло кошеня. Але замислилося й нарешті вмовкло.

Багато і мало

Андрій Черниш

Багато і мало слова протилежні,

Та часто між ними існує залежність.

Багато і мало буває умовно:

Для когось, для чогось,

Відносно, стосовно.

Залежно від того, що нам рахувати:

Хвилинка — це мало, а тиждень — багато.

Коли в зоопарку тварин пригощали

По десять бананів усім видавали.

До прикладу цього доречно сказати:
Слонові — замало, для мавпи — багато.
Чи будете зграю ворон рахувати?
Ви скажете просто: їх дуже багато.
Багато і мало — слова протилежні,
Та часто між ними існує залежність.
Якщо ж не умовно, а прямо сказати,
То мало — це мало, не те, що багато.

Імена

Анатолій Костецький

Я хотів би страшенно,
як хочете знати,
все у світі по-своєму
знову назвати!
Я назвав би волошку тоді
голубника,
щоб дорослі ще більше
її полюбили.
А хлоп'ят і дівчат
я б назвав
любенята,
щоб іще веселіше
було їм гуляти.
Я б ласкаву тополю назвав
лопотуля,
щоб вона для птахів
дарувала притулок.
А бабусяю

назвав би тоді я
любуса,
щоб світилася ніжністю
кожна бабуся.
І цвіли б любенят
голубникові очі,
і любусі
гуляли б із ними охоче,
а над ними
співала б собі
лопотуля,
і цю пісню її
всі б навколо почули...
Та речей безіменних
на світі нема.
Жаль,
що є вже для всього давно
імена...

Хіба може бути інакше?

Наталя Гуркіна

Серед лісу, на старенькій липі, мешкала родина бджіл, а під деревом, на землі,
жив тетерук. Був він немолодим і постійно чимось незадоволеним.
— Знову гудуть, — бурчав вранці на бджіл.
— Ми, дядьку, летимо нектар збирати, — привітно пояснювали сусіду смугасті
комахи.
— І чого їм вдома не сидиться? — знизував крилами птах.

Працьовиті бджілочки на непривітний характер сусіда не зважали, а за потреби завжди йому допомагали.

Одного ранку, як завжди, смугасті полетіли збирати нектар.

І тут до дерева підійшов ведмідь.

— Зараз я досхоchu поласую медом! — облизнувся, лізучи на дерево.

«Ти ба, до бджіл «гості», — єхидно хмикнув тетерук. — Так їм і треба, а то літають тут — дзижчать...».

Коли працелюбні комашки повернулися, то побачили, що всі їх запаси знищені.

— Як так, — допитувалися бджілочки в тетерука. — Чому ви на допомогу не покликали? Чому галас не здійняли?

— Я спав і нічого не чув, — пробурмотів птах.

— От безсоромний, — хитали головами лісові звірята. — Бачив, що сусідів грабують і ні слова не сказав!

Минув час. Працьовиті бджілочки знову назбирали багато меду й про прикрий випадок більше не згадували. Аж раптом, одного дня, лісом пронеслася звістка:

— Мисливець!

— Ховайтеся хто де може! Бджілочки підлетіли до тетерука:

— Ховайтеся, дядьку! Лісом ходить мисливець!

— Не можу, нездужаю я... — ледь-ледь вимовив птах. — Видно щось не те з'їв учора. Недобре мені.

— Але якщо він вас побачить — не пошкодує! — схвильовано гуділи комашки.

Тетерук, ледь підвівши голову, простогнав:

— Будь що буде... Мені й підвестися несила...

«Ні, так не можна! — вирішили бджоли. — Треба сусіда рятувати!»

І тільки мисливець наблизився до гнізда тетерука, його оточили комахи.

— Геть звідси! — задзижчали. — Геть, бо покусаємо! Чоловік спочатку відмахувався, та коли побачив, що смугастих стає все більше й більше, дременував навтьоки.

— Дякую, друзі, — розчулено вимовив тетерук. — Якби не ви, не бачити мені більше сонечка.

Відтоді не було в лісі кращих сусідів, ніж тетерук і бджоли. А хіба могло бути інакше?

ВГО «Асоціація працівників
дошкільної освіти»

2023